

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
на тему: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ СТРАТЕГІЧНОГО КУРСУ
УКРАЇНИ НА НАБУТТЯ ЧЛЕНСТВА В НАТО

Виконала:

студентка 2 курсу, групи УВ-61

другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

ОПП «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Алексєєва Марія Дмитрівна

(прізвище, ім'я по батькові)

Керівник:

д.н.держ.упр., професор

Солових Віталій Павлович.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я по
батькові)

Рецензент:

д.держ.упр., професор

Крюков Олексій Ігорович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я по
батькові)

ХАРКІВ – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ	8
1.1. Стратегічне планування та його значимість у реалізації зовнішньополітичної діяльності держави.....	8
1.2. Стратегія зовнішньополітичної діяльності держави в геополітичному контексті	12
1.3. Концепції м'якої, жорсткої та розумної сили у формуванні та реалізації стратегії зовнішньополітичної діяльності.....	15
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НАТО ТА КАНДИДАТІВ НА ВСТУП В НАТО	23
2.1. Геополітичні аспекти реалізації сучасної стратегічної концепції НАТО.....	23
2.2. Особливості реалізації стратегії набуття повноправного членства в НАТО Фінляндії та Швеції	26
2.3. Особливості реалізації стратегії набуття повноправного членства в НАТО України.....	35
Висновки до розділу 2	43
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАБУТТЯ ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ.....	45
3.1. Виклики на шляху набуття повноправного членства України в Північноатлантичному Альянсі.....	45
3.2. Стратегії вступу України в Північноатлантичний Альянс на основі імплементації досвіду Фінляндії та Швеції.....	49
3.3. Сценарії розвитку геополітичних процесів в євроатлантичному просторі з урахуванням можливості вступу України в НАТО.....	57
Висновки до розділу 3	60
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми дослідження пояснюється зростаючою тенденцією стратегічної геополітичної конкуренції між провідними акторами сучасного світового устрою та ролі України в ньому. Широкомасштабна збройна агресія Росії проти України не лише погіршила середовище безпеки на європейському континенті, але й відкрила нові шляхи розвитку для скандинавських країн, змінивши їхнє бачення власної оборонної політики та, як наслідок, згуртувала Північноатлантичний блок у боротьбі проти авторитарної Росії. Враховуючи українську стратегічну мету набуття повноправного членства в організації Північноатлантичного Договору, Україні було б доцільно враховувати досвід Фінляндії та Швеції у практичній реалізації власної зовнішньополітичної стратегії. Саме тому обрана тема є актуальною.

Ступінь вивченості теми. В українській та зарубіжній науковій літературі наявна значна кількість досліджень на тему стратегічного планування в міжнародних відносинах. Науковою розробкою теоретичних аспектів стратегічного планування займалися такі українські вчені як Г. Почепцов, А. Гриценко, В. Горбулін, А. Качинський, В. Тертичка та інші. Серед основоположних зарубіжних дослідників, які розвивали питання стратегічного планування у зовнішній політиці були Зб. Бжезінський та С. Хантінгтон. Проблемами двосторонніх відносин України та НАТО займалися Л. Алексієвець, А. Зеленко, Л. Гайдуков, О. Ковальова, С. Жильцова та інші. Однак, досі не було консолідовано інформацію про стратегічне планування зовнішньої політики України в контексті євроатлантичної інтеграції. Це зумовлює необхідність розробки більш детального та практичного аналізу за цією тематикою.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є з'ясування геополітичного контексту стратегічного курсу України набути членство в організації Північноатлантичного Договору.

В процесі дослідження вирішувалися наступні **завдання**:

- визначити роль стратегічного планування зовнішньої політики у реалізації зовнішньополітичної діяльності держави;
- дослідити геополітичний аспект стратегії зовнішньополітичної діяльності держави;
- розглянути концепції м'якої, жорсткої та розумної сили у формуванні та реалізації стратегії зовнішньої політики держави;
- дослідити геополітичний контекст сучасної стратегічної концепції НАТО;
- проаналізувати особливості стратегії набуття членства в НАТО Фінляндії та Швеції;
- проаналізувати особливості стратегії набуття членства в НАТО України;
- дослідити виклики на шляху набуття членства України в НАТО;
- визначити стратегії вступу України в НАТО на основі імплементації досвіду Фінляндії та Швеції;
- дослідити сценарії розвитку геополітичних процесів в євроатлантичному просторі з урахуванням можливості вступу України в НАТО.

Об'єктом даної роботи є геополітичний контекст діяльності організації Північноатлантичного Договору, а **предметом** є стратегічний курс України набути членство в НАТО.

Теоретико-методологічна база дослідження. Основою для вирішення завдань, поставлених у дослідженні, є використання загальнонаукових методів – історичного, аналізу та синтезу, абстрагування, узагальнення, порівняння та системного підходу. За допомогою історичного методу здійснено всебічну оцінку подій і фактів, а також еволюцію відносин України та НАТО. Абстрагування надало можливість розглянути події такими, якими вони були в дійсності, без будь-яких стереотипів. Метод аналізу та синтезу надав можливість комплексно розібрати виникнення, хід та результати події, за допомогою методу порівняння було з'ясовано особливості реакції інших

держав на вступ Фінляндії та Швеції в НАТО. Системний підхід надав можливість визначити комплексний вплив російсько-української війни на міжнародну політику, зокрема на конфігурацію сил в євроатлантичному просторі.

Інформаційна база дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи магістра в якості теоретичних матеріалів були використані результати наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, офіційні стратегічні документи держав, тексти міжнародних договорів, українське законодавство та офіційні заяви очільників країн. Крім того, були використані матеріали засобів масової інформації.

Практичне значення отриманих результатів. Результати магістерської роботи можуть бути використані у практичній роботі державних та місцевих інституцій влади, а також у навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та інших університетах, що досліджують питання міжнародних відносин.

Апробація результатів дослідження. Певні положення кваліфікаційної роботи були представлені на всеукраїнському науково-практичному круглому столі «Стратегічні напрями зовнішньої політики та дипломатії країн світу» (м. Харків, 2023) у вигляді тез на тему: «Стратегія зовнішньополітичної діяльності України в умовах збройної агресії Росії проти України: геополітичні виклики та перспективи», а також на всеукраїнському науково-практичному круглому столі «Стратегічні напрями зовнішньої політики та дипломатії країн світу» (м. Харків, 2024) у вигляді тез на тему: «Вплив російсько-української війни на зміну зовнішньополітичних орієнтирів Фінляндії». Окрім того, певні положення кваліфікаційної роботи були опубліковані в електронному збірнику студентських наукових статей «Іноземні мови у світовому економіко-правовому просторі», Вип. XI (м. Харків, 2024) у вигляді статті на тему: «Strategic foreign policy planning as a long term investment in national security: Russian-Ukrainian war context», с. 33 – 38.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, який налічує 90 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок, з яких основного тексту 66 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Стратегічне планування та його значимість у реалізації зовнішньополітичної діяльності держави

Стратегічне планування, зазвичай, є предметом дослідження військової науки, втім, в сфері зовнішньої політики стратегічне планування дедалі більше набуває своєї актуальності через важко прогнозований характер міжнародних процесів та тенденцією до наростаючої конкуренції між провідними акторами міжнародних відносин. Зважаючи на це, механізм прийняття далекоглядних зовнішньополітичних рішень стає ключовим елементом у реалізації ефективної зовнішньої політики держави, а відтак і національної безпеки.

Згідно визначенню української дослідниці А. Гриценко, стратегічне зовнішньополітичне планування являє собою процес аналітичної діяльності, за якого визначаються довгострокові та середньострокові державні цілі, пріоритети та інтереси у сфері зовнішньої політики одночасно з механізмом їх реалізації [17, с. 42]. Окрім того, процес стратегічного планування включає в себе прогнозування можливих викликів та загроз.

Вхідними умовами для стратегічного планування є стратегічна культура та стратегічне мислення (див. рис. 1.1.).

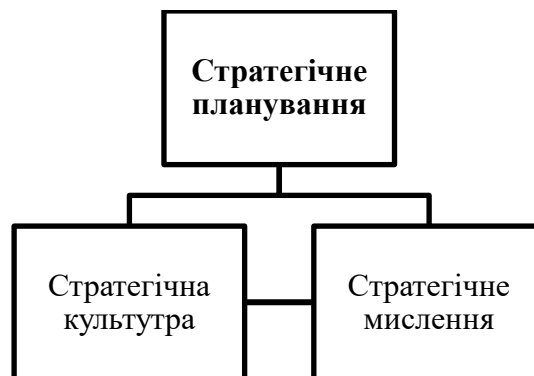

Рис. 1.1. Вхідні умови стратегічного планування [17, с. 40-41]

Під стратегічною культурою розуміється модель поведінки, що ґрунтується на певному світогляді та традиціях, притаманних для політичного

істеблішменту держави. Вона формується під рядом чинників, що визначаються географією країни, історією, релігією та духовними цінностями, які в сукупності формують національні інтереси держави. Так, стратегічна культура формує тип мислення, що на державному рівні визначається стратегічним мисленням. Під стратегічним мисленням розуміють проектування державної політики національної безпеки. Воно спрямоване на уявлення держави в майбутньому та генерує такий план розвитку, який здатен забезпечити реалізацію національних інтересів країни. Стратегічне мислення відображає поведінку держави та впливає на постановку цілей, процес прийняття рішень та реагування на кризові ситуації [17, с. 40-41]. На практиці процес стратегічного планування має 7-ми ступеневу структуру (див. рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Модель стратегічного зовнішньополітичного планування [17, с. 41-42]

Перший етап визначає національні цінності держави, що формуються під впливом історичного досвіду та відповідають геополітичному спрямуванню країни. Другий та третій етап формує ключові національні інтереси та пріоритетні цілі держави у зовнішньополітичному дискурсі. Український дослідник В. Горбулін стверджував, що національні цілі є найбільш рухомими

елементами, адже вони формуються під впливом національних інтересів з урахуванням внутрішньої та міжнародної обстановки [39, с. 3]. Четвертий етап можна розглядати як процес вирішення наявних та потенційних проблем, що включає в себе збір та аналіз даних, а також розробку адекватних відповідей на загрози. П'ятий етап аналізує стратегічні альтернативи, що, в результаті, має вигляд прогнозу розвитку міжнародних процесів та найбільш оптимальних варіантів досягнення бажаного майбутнього держави. Шостий етап включає в себе вибір можливих дій відповідно до розробленої стратегії, а сьомий – регулярний моніторинг ходу реалізації стратегії.

Таким чином, можна узагальнити, що процес стратегічного планування починається з ідентифікації держави свого місця на міжнародній арені, що обумовлюється її історичним досвідом та культурними цінностями, далі формуються нові орієнтири та шляхи розвитку країни на майбутнє. Разом з цим, аналізується стан міжнародного середовища, що визначає потенційні загрози для реалізації національних інтересів держави.

Стратегічне планування зовнішньої політики спрямоване на вирішення низки взаємопов'язаних завдань [4]:

- забезпечення безпеки держави на світовій арені через взаємодію з іншими акторами;
- формування та підтримання системи міжнародних відносин на регіональному та глобальному рівнях, що сприятиме реалізації національних інтересів держави;
- корегування зовнішньополітичної стратегії відповідно до мінливих умов міжнародних відносин.

Виходячи з вищенаведеного, стратегічне зовнішньополітичне планування тісно пов'язане з національною безпекою. Для будь-якої держави пріоритетним національним інтересом є її виживання, тобто збереження власного суверенітету та територіальної цілісності, а також функціонування як повноправного суб'єкта міжнародних відносин. Можна стверджувати, що забезпечення безпеки країни неможливе без чітко розробленої стратегії, що

визначає ризики та загрози для держави, проектуючи державну політику на довгострокову перспективу. Підкріплюючи цю тезу, український науковець та стратег Г. Почепцов наголошував, що нерозробленість стратегії може призводити до катастрофічних наслідків [2, с. 5], а політолог-міжнародник В. Константинова стверджувала, що стратегічне планування зовнішньої політики дає можливість країні заявити про свої інтереси за кордоном для міжнародних партнерів та супротивників, що підвищує сталість та прогнозованість зовнішньополітичної діяльності держави [11].

Слід наголосити, що успішна реалізація стратегії повинна втілюватися шляхом повної підтримки з боку політичного керівництва держави, бо, за певних обставин, державні політичні діячі можуть відігравати більшу роль, ніж міжнародна діяльність. Виходячи з цього, стратегічне планування нерозривно пов'язане з практичними діями держави, на що звертав особливу увагу американський стратег та політолог Збігнев Бжезінський [18, с. 52]. Зазвичай, лідери національних держав стикаються з дилемою, розглядаючи планування політики як загрозу власній автономії прийняття рішень та особистісним політичним уподобанням. Політичне керівництво держави, переважно, зосереджене на подоланні та вирішенні щоденних кризових ситуацій, вважаючи, що стратегічне планування може обмежити їхню гнучкість та маневреність у процесі вирішення проблем, однак, головна мета стратегічного планування полягає саме в аналізі сьогоденного середовища, прогнозуванні можливого майбутнього та визначенні потенційних загроз, які можуть повстати на шляху реалізації стратегічного курсу держави [29, с. 739].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що з практичної точки зору, стратегічне планування повинно посилювати злагодженість роботи державного апарату та підвищувати ефективність реалізації національних інтересів держави на міжнародній арені. У кінцевому рахунку, стратегічне планування зовнішньої політики повинне сформулювати чітку стратегію зовнішньополітичної діяльності держави.

1.2. Стратегія зовнішньополітичної діяльності держави в геополітичному контексті

Як було визначено вище, сучасний світ характеризується зростаючою геостратегічною конкуренцією між впливовими державами, насамперед між Сполученими Штатами Америки та Китаєм. Росія порушила сталий мир та порядок в Європі, розпочавши широкомасштабні військові дії проти України в лютому 2022 року. Зазначені події визначаються зростанням напруги в міжнародних відносинах, де гравці намагаються реалізувати власну геополітичну лінію, протистояючи один одному, і наявність стратегії зовнішньополітичної діяльності відіграє в цьому процесі не останню роль.

Під поняттям зовнішньополітична стратегія слід розуміти систему концептуальних підходів, яка визначає життєво важливі національні інтереси держави та засоби їх реалізації шляхом взаємодії з навколишнім світом [1, с. 56]. Головна мета розробки державою стратегії зовнішньополітичної діяльності полягає у її намірі утвердитися як сильної суверенної країни, здатної до реалізації та забезпечення власного зовнішньополітичного курсу та стійкого розвитку в складних геополітичних умовах.

Видатний французький дипломат Жуль Камбон стверджував, що географічне положення держави є одним із визначальних чинників, що обумовлює її зовнішню політику [30, с. 8]. Підкріплюючи цю думку, можна стверджувати, що жодна з сучасних держав не в змозі усунути вплив географічних та просторових факторів на власну зовнішню та безпекову політику, адже розташування, розмір, кордони та природні ресурси країни є важливими чинниками побудови стратегії. З цього випливає думка про те, що на реалізацію зовнішньополітичного курсу держави впливає її геополітичне мислення [31, с. 11]. До інших чинників, що позначаються на формуванні стратегії держави, слід додати історичний досвід та культурну спадщину, адже вони є невід'ємними компонентами стратегічної культури країни. Окрім того, оцінка та аналіз сучасного міжнародного середовища є найголовнішими

елементами, що сприяють перегляду зовнішньополітичного курсу держави та розробці оновленої стратегічної концепції.

На основі вищенаведеного було побудоване схематичне зображення чинників впливу на формування зовнішньополітичної стратегії держави (див.рис.1.3.).

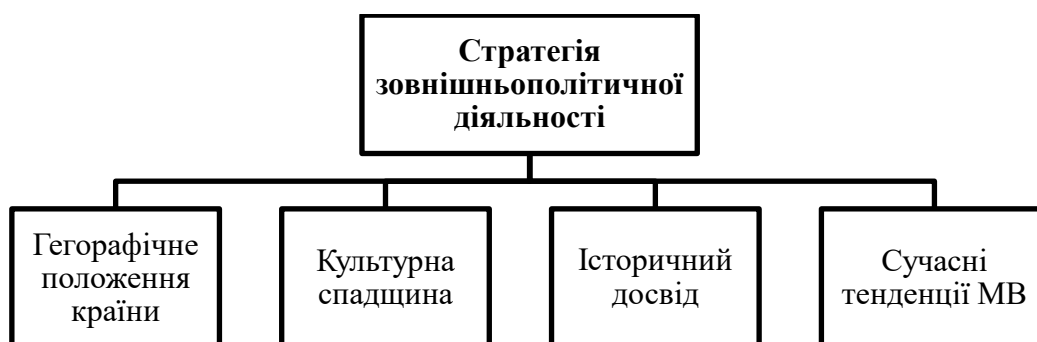

Рис. 1.3. Чинники впливу на формування стратегії зовнішньополітичної діяльності

Досліджуючи теоретичні аспекти стратегії, український науковець Г. Почепцов зазначав, що стратегія потрібна і реалізується тоді, коли їй протистоїть чужа стратегія (див. рис. 1.4.).

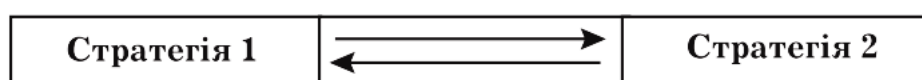

Рис. 1.4. Протистояння двох стратегій [2, с. 4]

Відповідно до таких обставин, виникає подвійне управління ситуацією при зіткненні інтересів двох суб'єктів. Такий випадок потребує стратегічного втручання і планування, що враховує можливі дії з іншої сторони. Стратегія 1 виступає проти Стратегії 2.

На основі моделі протистояння двох стратегій Г. Почепцова, було розроблено та доповнено його теорію схематичними моделями, що наведені нижче (див. рис. 1.5 та 1.6.).

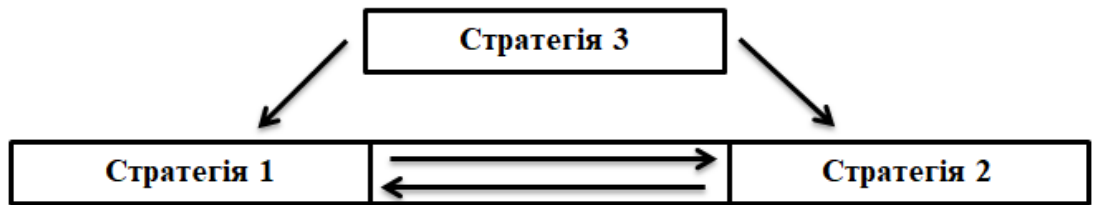

Рис. 1.5. Вплив третьої стратегії на протистояння перших двох

Рис. 1.5. демонструє, що третя сторона може чинити вплив на протистояння перших двох гравців. Відповідно до таких обставин, на формування та реалізацію Стратегії 1 та Стратегії 2 впливає Стратегія 3.

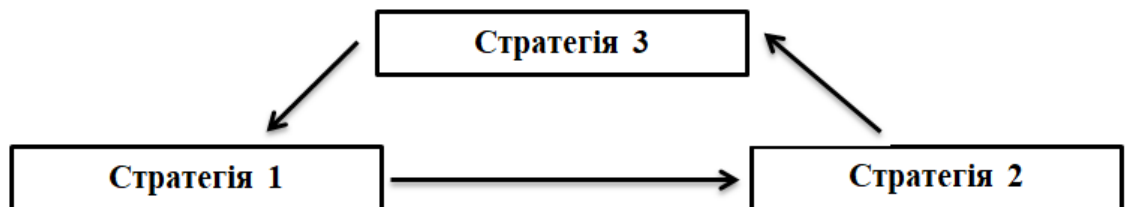

Рис. 1.6. Циклічний вплив стратегій.

Рис. 1.6. демонструє, як Стратегія 3 може чинити вплив на Стратегію 1, яка, в свою чергу, впливає на реалізацію Стратегії 2, що, в кінцевому рахунку, може надати прибутки Стратегії 3. Відповідно за таких обставин, стан відносин першої та третьої країни визначають контекст відносин з другою країною.

Слід зазначити, що при побудові стратегії слід враховувати, що опонент також розробляє власну стратегічну концепцію, щоб досягти бажаних цілей. Окрім того, розробка стратегічних документів націлена не тільки на досягнення бажаного, а й може призводити до взаємодосяжних результатів опонентів, що виливається в геополітичну конкуренцію. В цьому контексті, американський дослідник М. Портер розробив концепцію стратегічної конкуренції, яка передбачає виникнення загрози для держави з появою інших акторів-конкурентів, які є рівні за спроможністю та силою. Конкуренти можуть відрізнитися з точки зору їхніх наявних ресурсів і можливостей, цінностей і культури, тому саме ці відмінності формують спосіб визначення стратегічної

конкуренції між державами. З цього випливає, що переможці повинні користуватися своїми конкурентними перевагами, водночас користуючись стратегічними недоліками свої опонентів [69, с. 45].

Зазвичай, стратегія формується як результат широкого суспільно-політичного консенсусу. Хоча, зовнішня політика держави може досліджуватися та аналізуватися з моніторингу медіа, дій уряду країни і не бути офіційно оголошена, чітке донесення стратегічних поглядів і цілей держави є важливим інструментом встановлення зв'язку як з громадянами держави, так із іноземними партнерами. Виходячи з цього, іншою властивістю розробки стратегії державою є донесення чіткого сигналу про напрямок її зовнішньої політики, який повинен бути зрозумілий як суспільству, так й іншим країнам, адже це сприяє встановленню взаєморозуміння, зростанню довіри, а також зміцненню ролі держави на міжнародній арені [12, с. 2].

Підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що нехтування державою стратегічного планування в зовнішньополітичній сфері може здійснити негативний вплив на геополітичні процеси не тільки на регіональному рівні, а й на глобальному [3, с. 34]. Стратегія зовнішньої політики важлива для держави задля реалізації власних національних інтересів та цілей, а також для забезпечення стану безпеки країни. Разом з цим, стратегія зовнішньої політики держави повинна бути зосереджена на власних викликах та загрозах, що дає змогу проаналізувати можливі сценарії розвитку подій, а також бути гнучкою і адаптуватися до нових геополітичних обставин реальності.

1.3. Концепції м'якої, жорсткої та розумної сили у формуванні та реалізації стратегії зовнішньополітичної діяльності

Аналіз теоретичних аспектів стратегії зовнішньополітичної діяльності дає змогу простежити зв'язок з категорією сили в міжнародних відносинах. Зазвичай, щоб досягти бажаних національних інтересів, держави застосовують різні способи впливу на інших акторів міжнародних відносин. Так,

американський політолог Дж. Най від початку виділяв два таких способи впливу – привабливість та примус, тобто м'яка та жорстка сили.

Перша сила характеризується здатністю держави впливати на поведінку інших за допомогою ненасильницьких засобів. Джерелами м'якої сили виступають: культура, політичні цінності та зовнішня політика. Джерело культури визначається здатністю держави експортувати культурні цінності закордон, просуваючи власну ідентичність та створюючи позитивний імідж в очах інших держав. Політичні цінності є іншим важливим чинником впливу, адже такі демократичні принципи як захист прав людини та верховенство права допомагають здобувати повагу інших країн. Зовнішня ж політика характеризується здатністю співпрацювати з іншими державами у мирний спосіб, вирішуючи загальні міжнародні проблеми, що, в результаті, підвищує репутацію та авторитет держави, а також надає змогу побудувати тісні партнерські відносини. Друга сила характеризується погрозами, залякуванням та примусом [32, с. 3-4]. Жорстка сила включає в себе такий набір інструментів як примусова дипломатія, економічні санкції та військові інтервенції [36, с. 510]. Вона спирається на матеріальні ресурси влади, такі як збройні сили чи економічні засоби. Джозеф Най зазначав, що важливою характеристикою м'якої сили є її відносна незалежність від державних діячів, натомість жорстка сила набагато більш пов'язана з державною політикою [33, с. 213]. Порівнюючи зазначені сили, можна стверджувати, що перевагою м'якої сили є її потенціал до довгострокової стійкості та стабільності, а жорсткої сили – швидке досягнення результату, особливо в умовах прямого конфлікту інтересів чи стану небезпеки, проте використання насильницьких засобів може спричинити негативний ефект на відносинах з іншими країнами.

Згодом американський дослідник розвинув свою теорію сил, включивши до переліку розумну силу, яка характеризується комбінацією м'якої та жорсткої сили, що, в кінцевому рахунку, повинно сформувати найбільш ефективну та оптимальну політику [35]. Концепція розумної сили надає змогу просувати широкий спектр зовнішньополітичних цілей держави, поєднуючи

дипломатичні, економічні та військові інструменти влади. Слід зазначити, що розумна сила може вдаватися до військової складової у випадку екстремальних ситуацій, однак, вона все ж більше схильна до дипломатичного стилю та знаходженню компромісів [36, с. 511].

В контексті дослідження сили в міжнародних відносинах, пропонується навести приклади її використання провідними акторами в рамках формування та реалізації їхньої стратегії зовнішньополітичної діяльності.

Стратегія м'якої сили Сполучених Штатів Америки була одним із ключових елементів реалізації їхньої зовнішньополітичної діяльності. Так, в стратегічних зовнішньополітичних документах США закладена теза про те, що Америка повинна виступати глобальним лідером, відстоюючи демократичні цінності та підтримуючи стан миру в сучасних міжнародних відносинах [34, с. 10]. В зовнішній політиці Сполучені Штати Америки посилаються на так звану спільноту демократій-однорумців, що діють у зв'язці з Америкою, таким чином підтримуючи реалізацію американських національних цілей [37]. На практиці цей процес має вигляд коаліції та альянсів, що створюються переважно зі західними державами. Однак, деякі науковці ставлять під сумнів м'яку силу США в контексті використання нею військової сили на Близькому Сході, що, в кінцевому рахунку, похитнуло імідж Сполучених Штатів як головного лідера та натхненника демократій [32, с. 5]. Відтак, лунають думки про використання Америкою розумної сили. Однак, в цьому дискурсі, український дослідник І. Гавриленко стверджує, що в сучасному світі неможливо відокремити розумну силу від м'якої, де багатостороння дипломатія є ефективною за умови переговорів та тісної співпраці з усіма учасниками міжнародних відносин, а надмірна агресивність є проявом концептуально-ідеологічних слабкостей держави [40, с. 84]. Так, з американської точки зору, необхідно поєднувати задекларовані ідеї з їх практичними особливостями реалізації, тому Америка обирає стратегію розумної сили, що враховує позицію їх союзників, зберігаючи статус великої держави, що вирішує глобальні проблеми.

На противагу Сполученим Штатам Америки, зовнішньополітична стратегія Китайської Народної Республіки є інформацією з обмеженим доступом, тому дослідники розходяться у своїх думках щодо сили, яка використовується Китаєм в його зовнішній політиці. З одного боку, Китай притримується м'якої сили, що спрямована на розширення свого глобального впливу на світовій арені. Шлях інвестування Китаю у культурні та освітні обміни є базовим прикладом використання м'якої сили, однак, з іншого боку, авторитарний режим викликає занепокоєння щодо сумісності такої сили з китайськими нормами, адже Китай зосереджений на пропаганді та контролюванні державних засобів масової інформації [32, с. 4-5]. Наприклад, Інститут Конфуція є освітньо-науковим центром, що не тільки допомагає студентам вивчати китайську мову, а й дає змогу знайомитися із культурою та релігією Китаю. Однак, українська дослідниця Оксана Колосовська стверджує, що Інститути Конфуція по всьому світу займаються не стільки популяризацією китайських традицій, скільки просуванням власного політичного впливу [42]. В цьому дискурсі, Джозеф Най виокремив ще один тип сили, що притаманний саме Китаю – гостра сила, оскільки вона намагається проткнути, проникнути або пробити політичне середовище країни, яка знаходиться в сфері інтересу Китаю [41]. Най стверджує, що Китай інтерпретує його концепцію м'якої сили на власний манер, акцентуючи увагу не на ролі громадського суспільства у зміцненні власного іміджу, а на використанні партійно-державних інституцій для розвитку влади [49]. В такий спосіб, гостра сила є наслідком обмеження свободи поглядів і має здатність впливати на інших шляхом поширення пропаганди та маніпулювання інформацією.

Дослідження використання сили на прикладі Сполучених Штатів Америки та Китаю дає нам змогу прийти до думки, що формування стратегії зовнішньополітичної діяльності нерозривно пов'язано з інститутом влади та способом мислення, притаманним для тієї чи іншої держави, що виливається в обрання та використання тієї чи іншої сили в практичній реалізації стратегії. В цьому контексті, було розроблено та схематично представлено етапи процесу

формування та реалізації стратегії зовнішньополітичної діяльності (див. рис. 1.7.).

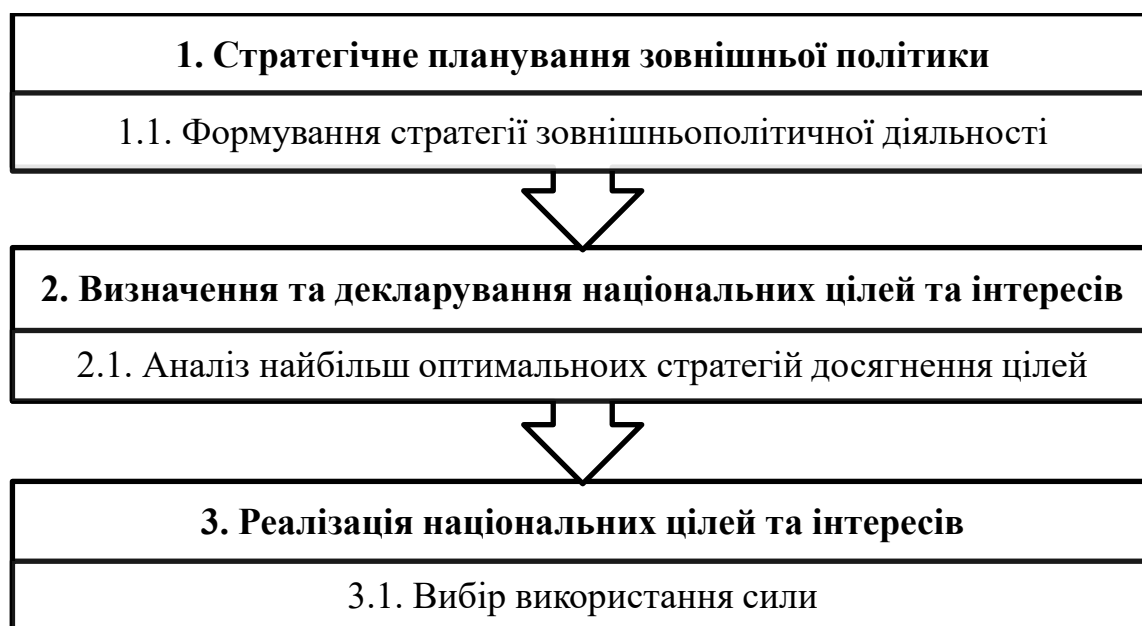

Рис. 1.7. Процес формування та реалізації стратегії зовнішньополітичної діяльності

Процес стратегічного планування, в кінцевому рахунку, повинен чітко сформулювати стратегію зовнішньополітичної діяльності держави, що, в свою чергу, визначає національні інтереси та цілі держави. Для їх реалізації необхідно здійснити аналіз міжнародного середовища та потенційних викликів, що можуть повстати на шляху досягнення цілей держави, виокремивши найбільш оптимальні стратегії. Практичне здійснення цілей та інтересів характеризується вибором держави тієї чи іншої сили, пов'язуючи задекларовані цілі з особливостями їх практичної реалізації, таких як м'які чи жорсткі інструменти влади.

Узагальнюючи все вище наведене, можна стверджувати, що фактор сили залишається важливим елементом зовнішньополітичної діяльності держав, адже допомагає у практичній реалізації національних інтересів та цілей держави. Проте, слід відзначити, що країна, яка використовує ту чи іншу силу, повинна ретельно проаналізувати поточну ситуацію та зважити всі можливі

наслідки її використання, бо це впливає на формування її іміджу в очах інших держав.

Висновки до розділу 1

Отже, виконане в першому розділі кваліфікаційної роботи магістра дослідження теоретичних аспектів стратегічного планування зовнішньої політики дає змогу сформулювати наступні висновки:

1. Під стратегічним плануванням зовнішньої політики розуміють процес аналітичної діяльності, що дозволяє державі чітко визначити власні національні інтереси та цілі у її зовнішньополітичній діяльності, а також розробити план щодо їхнього досягнення в умовах конкуренції з іншими державами.

Стратегічне планування зовнішньої політики формується під впливом стратегічної культури держави, що визначається географічним розташуванням й історичним досвідом, та під впливом стратегічного мислення, що генерує державну політику на перспективу. В сукупності ці дві основоположні умови, що притаманні політичному істеблiшменту тієї чи іншої держави, визначають її національні інтереси та цілі у зовнішній політиці.

Головна мета стратегічного планування зовнішньої політики полягає у здійсненні аналізу стану міжнародного середовища, що дозволяє державі сформулювати власне бачення розвитку країни в ньому на майбутнє. Стратегічне планування включає в себе прогнозування можливих викликів та загроз, що потенційно можуть зашкодити державі реалізовувати власні національні цілі на міжнародній арені, тому стратегічне планування є невід'ємною складовою національної безпеки держави, адже підвищує сталість та прогнозованість зовнішньополітичного курсу держави, тим самим забезпечуючи стан безпеки.

Стратегічне планування повинно бути тісно пов'язане з практичними діями держави шляхом їх підтримки з боку політичного керівництва, що, в свою чергу, підвищує злагодженість роботи державного апарату.

2. Під стратегією зовнішньополітичної діяльності держави розуміють систематизований документ, що визначає національні інтереси та цілі, основні завдання та напрямки зовнішньої політики держави, а також засоби їх реалізації шляхом взаємодії з іншими акторами міжнародних відносин.

Чинниками, що впливають на формування зовнішньополітичної стратегії, визначено географічне положення країни, культурну спадщину та історичний досвід держави, а також аналіз сучасних тенденції міжнародних відносин.

Головною метою розробки стратегії зовнішньополітичної діяльності є структуризація геостратегічного курсу країни в контексті її наміру утвердитися як сильної суверенної держави, що здатна забезпечувати власний розвиток в складних геополітичних умовах розвитку міжнародних процесів, що характеризується суперництвом великих держав.

Український дослідник у сфері стратегічного планування Г. Почепцов визначив, що стратегія реалізовується за умови її протистояння з іншою стратегією [2, с. 4]. На основі його наукових розробок, було розвинуто теорію протистояння стратегій схематичними моделями, що відображені на рис. 1.5. та рис. 1.6.

3. Дослідження теоретичних основ стратегічного планування зовнішньої політики дало змогу встановити зв'язок між підходом використання сили з формуванням та реалізацією стратегії зовнішньополітичної діяльності держави.

М'яка та жорстка сили є фундаментальними концепціями в сфері міжнародних відносин, що описуються як протилежні за своєю суттю засоби, які використовують держави для здійснення впливу на інших акторів міжнародних відносин. М'яка сила характеризується використанням ненасильницьких інструментів впливу на інші країни, просуваючи цінностей, культуру та ідеї в контексті привабливості держави, тоді як жорстка сила спирається на примус та більше зосереджена на досягненні конкретних цілей військовими та економічними засобами. Розумна сила є поєднанням інструментів м'якої та жорсткої сили, що дає змогу державі використовувати

широкий набір зовнішньополітичних засобів, поєднуючи дипломатичні та військові інструменти впливу.

На основі здійснення аналізу використання інструментів вищезазначених сил Сполученими Штатами Америки та Китаєм, що характеризується використанням першої засобів м'якої сили, а другої – гострої, було схематично розроблено теорію формування та реалізації стратегії зовнішньополітичної діяльності (див. рис.1.7.), адже формування стратегії зовнішньої політики державою нерозривно пов'язано з інститутом влади та способом мислення, що, в свою чергу, впливає на обрання та використання тієї чи іншої сили задля реалізації та досягнення національних інтересів та цілей країни.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НАТО ТА КАНДИДАТІВ НА ВСТУП В НАТО

2.1. Геополітичні аспекти реалізації сучасної стратегічної концепції НАТО

Стратегічна концепція Північноатлантичного Альянсу розробляється з метою визначення основних завдань та керівних принципів організації на певний період часу, щоб відповідати змінам у глобальному середовищі безпеки. Поточна стратегічна концепція НАТО була схвалена 29 червня 2022 року на Мадридському саміті. В даній стратегії окреслені пріоритети та цілі організації на наступне десятиліття. Серед нагальних проблем визначено загарбницьку війну Росії проти України, яка сколихнула складений порядок та безпеку в євроатлантичному просторі, та силову політику Китаю, що кидає виклик інтересам та цілям НАТО. Виходячи з цього, в концепції перелічені наступні основоположні завдання [25, с. 7-11]:

1. Стимування та оборона;

НАТО притримується пропорційної та узгодженої політики використання військових та невійськових інструментів, щоб позбавити шансів будь-якого потенційного супротивника здійснити акт агресії проти Альянсу. Також робиться наголос на стратегічні ядерні сили США, що вважається гарантією безпеки в Європі. Поза цим, в НАТО вважають, що вагому роль у політиці стимування та гарантуванні безпеки відіграє політичний діалог.

2. Запобігання та врегулювання криз;

НАТО як оборонний блок зобов'язується підтримувати своїх вразливих партнерів та сусідів, шляхом надання допомоги у розбудові їхнього потенціалу у військовій сфері та вдосконаленні здатності протистояти дестабілізації з боку агресора.

3. Забезпечення безпеки шляхом співпраці.

НАТО переконане, що розширення Альянсу стало історичним успіхом організації, сприявши стабільності та безпеці на євроатлантичному просторі. У стратегічній концепції Альянс підтвердив свою політику відкритих дверей та

партнерство з Україною та Грузією, не дивлячись на погрози з боку Росії. Наголошено, що рішення щодо членства країни в НАТО приймаються виключно державами-членами Альянсу і третя сторона не має права голосу в цьому процесі. Однак, такі рішення повинні зміцнити власну безпеку НАТО, а співпраця з країною-претендентом повинна сприяти взаємній безпеці сторін.

Аналізуючи вищенаведене, можна стверджувати, що, по-перше, НАТО використовує інструменти розумної сили у здійсненні власної зовнішньополітичної діяльності, по-друге, НАТО використовує інструменти превентивної дії задля забезпечення стану безпеки країн-членів Альянсу; по-третє, НАТО готове застосовувати 10 статтю Північноатлантичного Договору про розширення організації, не дивлячись на чисельні погрози зі сторони Росії.

В цьому контексті, окремо слід виділити відносини НАТО з Росією. У стратегічній концепції НАТО, Росія визначена як найбільш значна та пряма загроза безпеці держав-членів Альянсу. В організації вважають, що Москва намагається встановити сфери впливу і прямий контроль над державами, використовуючи примус, збройну агресію та анексію, тобто жорстку силу. Однак, паралельно стверджується, що НАТО не прагне конфронтації з Росією і не становить їй загрози, а, на противагу, прагне підтримувати відкриті канали зв'язку з метою запобігання ескалації [25, с. 4]. В контексті вищенаведеного, пропонується дослідити та проаналізувати фактори, які вплинули на сучасний стан двосторонніх відносин Північноатлантичного Альянсу та Росії.

Точкою відліку встановлення офіційних відносин НАТО та Росії є укладання установчого Акту про відносини, співпрацю та безпеку, що був підписаний в Парижі 1997 року. Згідно цьому акту НАТО та Росія декларували, що не визнають один одного супротивниками і їхньою спільною метою є подолання залишків конфронтації та конкуренції [43]. З того часу було створено спеціальні двосторонні інституції з підтримки діалогу та співробітництва, попри це, відносини двох сторін довгий час залишалися нестабільними, адже зі сторони Росії лунали занепокоєння щодо потенційної

загрози з боку НАТО, а зі сторони НАТО – занепокоєння політикою та діями Росії.

Можна припустити, що початок військових дії Росії в Грузії 8 серпня 2008 року став першим кроком на шляху повноцінної геополітичної конкуренції між НАТО та Росією. Цим подіям передував Бухарестський саміт НАТО 3 квітня 2008 року, на якому глави держав-членів НАТО підтримали прагнення України та Грузії стати повноправними членами Організації Північноатлантичного Договору [27]. Росія, розпочавши військовий напад на територію Південної Осетії та Абхазії, мала на меті, по-перше, покарати Грузію за її прагнення вступу до НАТО та відмову рухатися в геополітичному фарватері Росії, по-друге, зашкодити Грузії приєднатися до НАТО через наявність територіальних проблем. В цьому дискурсі, український дослідник О. Кондратенко стверджував, що Росія мала прагнення продемонструвати своїми діями те, що вона готова захищати у військовий спосіб власні геостратегічні інтереси та демонструвала свої можливості на пострадянському просторі. Окрім того, це був чіткий сигнал, адресований Україні, стосовно можливості зміни зовнішньополітичного курсу в бік Заходу [45, с.400-401]. Відповіддю на терористичні дії Росії в Грузії стала заява міністрів закордонних справ НАТО, в якій було засуджено дії Росії, що несумісні з Основоположним актом Росія-НАТО, а також підтверджено прихильність рішення щодо майбутнього вступу Грузії в Північноатлантичний Альянс [46].

Другим кроком на шляху геополітичного протистояння НАТО та Росії стало повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року. Зі свого боку Альянс також засудив протиправні дії Росії проти України, надаючи Україні гуманітарну та військову підтримку та, наголошуючи, що Альянс несе відповідальність за те, щоб ця війна не поширилася за межі України і не призвела до прямого конфлікту з Росією [26]. Тим не менш, Росія продовжує використовувати військові інструменти сили в Україні задля досягнення власних стратегічних цілей та чинити тиск на Північноатлантичний Альянс, наголошуючи на можливості використання ядерного потенціалу РФ.

Іншим важливим елементом занепокоєності Північноатлантичного Альянсу є зближення Росії та Китаю, відносини яких характеризуються поглибленням стратегічного партнерства. Згідно Стратегічної концепції НАТО, китайська силова політика кидає виклик натівським інтересам та безпеці, адже гібридні та кібероперації Китаю спрямовані проти держав-членів Альянсу. При чому, в НАТО наголошують, що Китай не оприлюднює та не розголошує свою стратегію, що чинить негативний ефект на двосторонніх відносинах Китаю та Альянсу [25, с. 5]. В цьому контексті, можна говорити, що поглиблення стратегічного партнерства Китаю з Росією ставить перед собою перспективну мету змінити сучасний міжнародний порядок, що іде всупереч натівським цінностям та інтересам.

Таким чином, можна дійти висновку, що відносини НАТО з Росією та Китаєм становлять одну із головних дилем розвитку сучасного світоустрою та безпеки на європейському континенті.

2.2. Особливості реалізації стратегії набуття повноправного членства в НАТО Фінляндії та Швеції

Відносини Фінляндії та Швеції з Північноатлантичним альянсом традиційно ґрунтувалися на політиці військової позаблоковості та нейтралітету, однак, після широкомасштабного військового вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року, країни були змушені передивитися власну політику безпеки та оборони. Домовившись спільно проходити весь процес набуття членства в Організації Північноатлантичного договору, Фінляндія разом із Швецією подали офіційні листи-заявки до НАТО 18 травня 2022 року.

В аналітичні доповіді фінського інституту міжнародних відносин, який фінансується парламентом Фінляндії, дослідники Матті Песу та Тоумас Ісо-Маркку провели дослідження на тему фінської політики в рамках НАТО. Згідно ньому, результатом прийняття рішення Фінляндії про вступ до Організації Північноатлантичного договору послужили два основоположні фактори –

сприйняття Росії як реальної військової загрози та кардинальні зміни в громадській думці населення щодо вступу їхньої країни в оборонний Альянс [19, с.12]. В цьому контексті, слід зазначити, що спільний кордон з Росією значно впливає на формування стратегічної культури та стратегічного мислення Фінляндії. Ба більше, двосторонні відносини Фінляндії з Росією відображаються на формуванні відносин з іншими акторами [38]. Така обережність у відносинах з Росією спричинена історичною пам'яттю фінів про військовий напад з боку Радянського Союзу 1939 року. Звідси був зроблений висновок, що лише п'ята стаття Договору НАТО зможе забезпечити Фінляндії стан безпеки. Так, радник із зовнішньої політики Національної коаліційної партії Фінляндії Анрі Ванханен розглядає сценарій, за якого Фінляндія могла б потенційно зіткнутися, не будучи членом Північноатлантичного Альянсу, що призвело б до послаблення геополітичних позицій Фінляндії в контексті вимагання Росією капітуляції фінів з використанням ядерного чи військового варіантів шантажу [48]. В такий спосіб, Фінляндія не мала б жодних гарантій допомоги з боку НАТО і залишалася б вразливою до військової загрози з боку Росії. Відтак, територіальна оборона залишається в центрі уваги фінської зовнішньополітичної діяльності, адже історичний досвід відносин з Росією відзначається своєю проблематикою регіональної безпеки.

Міністерство закордонних справ Швеції також опублікувало звіт міжпартійної робочої групи, призначеної урядом для аналізу зміни ситуації в світі, в якому присутній аналіз наслідків збройного вторгнення Росії в Україну в контексті національної безпеки Швеції. Згідно цьому документу, Швеція визнає, що для неї основним ефектом членства в НАТО стала б стаття п'ята Вашингтонського Договору, адже Радянський Союз ніколи не нападав на країну-члена НАТО, однак сучасна Росія атакує країни, що не входять до оборонного альянсу. Окрім того, у даному звіті зазначається, що Сполучені Штати Америки дали чіткий сигнал, що країни Європи, які знаходяться за межами НАТО не отримують двосторонніх гарантій оборони [21, с. 32]. Можна стверджувати, що спогади про вторгнення Радянського Союзу в Фінляндію

1939 року також здійснили вплив на перегляд безпекової політики Швеції, хоча й вона не була стороною конфлікту, декілька тисяч шведських добровольців воювали разом із фінами. Мінна Аландер, дослідниця Фінського інституту міжнародних відносин, у своїй статті про вступ Фінляндії та Швеції в НАТО, пише, що популярним гаслом у Швеції того часу було те, що шведи розглядали справу Фінляндії як свою, а сьогодні, президент Фінляндії Саулі Нііністо, в контексті спільної подачі заявки на вступ до Північноатлантичного Альянсу говорить, що справа Швеції є їхньою справою [50].

Підсумовуючи все вищенаведене, можна стверджувати, що на зміну способу мислення фінів та шведів вплинуло декілька факторів, по-перше, подача заявки на членство в Організації Північноатлантичного договору обумовлено спільним історичним минулим обох країн, по-друге, широкомасштабна збройна агресія Росії в Україні сформувала переконання, що Росія готова атакувати свого сусіда, незважаючи на чималі військові та економічні витрати, по-третє, стало очевидним, що існують чіткі межі військової допомоги, яку готові надавати країни-члени НАТО позаблоковій державі, беручи до уваги приклад України.

Слід зазначити, що як Фінляндія так Швеція мали тісну співпрацю з оборонним Альянсом на протязі багатьох років. Співпраця Фінляндії з НАТО розпочалася з приєднання нею до програми Партнерство заради миру в 1994 році та до Ради євроатлантичного партнерства у 1997 році. Окрім того, Фінляндія брала участь в операціях та місіях під проводом НАТО на Балканах, в Афганістані та в Іраку, згодом, отримавши статус партнера з розширеними можливостями [51]. Швеція так само у 1994 році приєдналася до програми Партнерство заради миру та стала членом Ради євроатлантичного партнерства у 1997 році, приймаючи участь в операціях НАТО в Боснії та Герцеговині, Косово, Афганістані, Лівії та Іраку. З 2014 року країна мала статус партнера з розширеними можливостями [52].

Серед викликів, які повстали на шляху набуття повноправного членства Фінляндії та Швеції в Північноатлантичному альянсі, були застереження з боку

Туреччини та Угорщини. Позиція Туреччини обґрунтована невдоволенням політики Фінляндії та Швеції щодо надання політичного притулку втікачам-опонентам турецької влади, яких Туреччина вважає терористами, а Угорщина висуває застереження про розширення НАТО з огляду на загрозу розпалення конфлікту з Росією [24]. Аналізуючи роботу двох скандинавських країн з питання їхнього вступу в НАТО, було виокремлено стратегію, що проводять Фінляндія та Швеція стосовно зміни поглядів Туреччини.

По-перше, було скоординовано роботу в політико-дипломатичній сфері, а саме підписано тристоронній Меморандум про взаєморозуміння між Туреччиною, Фінляндією та Швецією під егідою Генерального секретаря НАТО від 28 червня 2022 року. Даний договір містить 11 пунктів, в яких зазначається, що ключовим елементом Північноатлантичного альянсу є боротьба з тероризмом у всіх його проявах, а також визначені конкретні кроки, які повинні виконати Фінляндія та Швеція стосовно протидії Робітничій партії Курдистану, що визнана терористичною організацією в Туреччині та ЄС [20].

Відповідно до меморандуму Туреччина, Фінляндія та Швеція зобов'язалися вжити наступні заходи [20]:

- створити спільний механізм діалогу та кооперації на всіх рівнях управління, зокрема між правоохоронними та розвідувальними органами, задля посилення співпраці у боротьбі з тероризмом та організованою злочинністю;
- Фінляндія та Швеція посилять внутрішнє законодавство з метою ведення рішучої боротьби з тероризмом;
- Фінляндія та Швеція розглядатимуть запити Туреччини про депортацію чи екстрадицію осіб, підозрюваних у тероризмі, беручи до уваги докази та розвідувальні дані Туреччини, та створять двосторонні правові рамки для співпраці у сфері безпеки з Туреччиною відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р.
- Фінляндія та Швеція розслідуватимуть і заборонять будь-яке фінансування, діяльність та вербування Робітничої партії Курдистану та інших терористичних організацій;

– Туреччина, Фінляндія та Швеція зобов'язуються боротися з дезінформацією та запобігти зловживанню своїм внутрішнім законодавством на користь терористичних організацій;

– Фінляндія та Швеція зобов'язуються підтримувати залучення Туреччини до існуючих і перспективних ініціатив Європейського Союзу в оборонній галузі, включаючи участь Туреччини у проєкті PESCO.

Задля реалізації вищенаведених кроків було домовлено про створення постійного спільного механізму роботи за участю експертів від міністерств закордонних справ, внутрішніх справ та юстиції, а також розвідувальних служб та органів безпеки.

Підписання тристороннього меморандуму між Туреччиною, Фінляндією та Швецією принесли позитивні результати як для Фінляндії, яка офіційно стала 31-ю країною-членом НАТО з 4 квітня 2023 року, так і для Швеції, яка тісно співпрацювала з Туреччиною впродовж року з дня підписання меморандуму та, врешті-решт, отримала згоду Туреччини передати протокол про приєднання Швеції до Великої національної асамблеї та тісно співпрацювати з Асамблеєю для забезпечення ратифікації [22].

З цього випливає другий аспект стратегії – плідна робота в середині країни, що характеризується внесенням змін у внутрішнє законодавство, в контексті зміни поглядів Туреччини щодо надання згоди на вступ в НАТО Фінляндії та Швеції. В рамках цього процесу, Фінляндія зробила поправки до свого Кримінального Кодексу, зокрема публічне підбурювання до терористичних злочинів було визначено окремим злочином, що підлягає покаранню. Ці поправки набули чинності з 1 січня 2022 року. Швеція внесла поправки до Конституції, змінила закони, зокрема Закон про терористичні злочини, що набув чинності з 1 липня 2022 року, значно розширила свою антитерористичну діяльність проти Робітничої партії Курдистану [23].

В ширшому контексті здійснення стратегії, що проводить Швеція для набуття повноправного членства в Північноатлантичному Альянсі слід додати координацію роботи в інформаційно-комунікативній сфері. Так, прем'єр

міністр Швеції Ульф Крістерсон на щорічній національній конференції виголосив промову, яка стосувалася ролі Швеції в НАТО. В цій промові Ульф Крістерсон наголосив, що вся відповідальність НАТО є відповідальністю Швеції, тому країна готова бути довгостроковим та відданим членом НАТО. Окрім того, в промові було виділено сильні сторони Швеції, що можуть укріпити оборонний Альянс, зокрема, серед них: 1. Географічне положення країни. Швеція має найдовшу берегову лінію в Балтійському морі, що укріплює східні країни НАТО з Атлантикою. Завдяки військово-морським ресурсам Швеції, вона готова брати відповідальність в Балтійському регіоні; 2. Обороздатність. Швеція робить акцент на тому, що має потужні військово-повітряні сили, підводний флот та сучасно оснащену армію і планує до 2026 року досягти стандарту НАТО в витратах на оборону в два відсотки ВВП; 3. Економіка. Швеція має найбільший порт і найбільший фінансовий ринок у північній Європі, що пов'язується з оборонною потужністю країни; 4. Оборонна промисловість. Міністр наголошує, що завдяки членству Швеції в НАТО, продукти, що розроблені в оборонній промисловості зміцнить оборонний Альянс; 5. Цінності, які готова захищати Швеція разом із союзниками по НАТО. Вона довела це, беручи участь в міжнародних військових операціях; 6. Національна єдність. Членство Швеції в НАТО широко підтримується громадськістю та Риксдагом [55].

Можна стверджувати, що в такий спосіб уряд Швеції сигналізує партнерам по НАТО про свою сумісність з Альянсом та готовність приймати активну участь у роботі оборонної організації.

Заперечення щодо набуття повноправного членства Фінляндії та Швеції в Організацію Північноатлантичного договору з боку Угорщини також було подолано, адже угорський парламент схвалив заявку Фінляндії на вступ до Альянсу ще 27 березня 2023 року, а Швеції – 26 лютого 2024 року [53; 70]. Аналізуючи стратегію Швеції щодо надання позитивної відповіді Угорщини в контексті набуття членства в НАТО Швеції, слід розпочати з окреслення проблемних питань у двосторонніх шведсько-угорських відносинах. Позиція

Угорщини щодо ратифікації заяви Швеції про вступ в НАТО обумовлена двома факторами, по-перше, прем'єр міністр Віктор Орбан наголошує на тому, що вступ скандинавських держав до лав НАТО може спричинити поглиблення конфронтації між Альянсом та Росією, по-друге, Угорщину не влаштовує заяви Швеції про те, що їх країна не є демократичною. Так, міністр закордонних справ і торгівлі Угорщини Петр Сійярто на щорічній конференції з політики безпеки наголосив, що заяви з боку політичного керівництва Швеції про недемократичність процесів в Угорщині є неприйнятними та обурливими, тому Швеція має виявляти повагу до двосторонніх відносин з Угорщиною, особливо, коли ратифікаційні документи до парламенту Угорщини було подано [54]. На протязі 18 місяців угорсько-шведські відносини характеризувалися двосторонніми звинуваченнями, що впливало на процес ратифікації парламентом Угорщини заявки Швеції на вступ в НАТО. В цьому контексті, налагодження політичного діалогу та координація роботи в політико-дипломатій сфері стали ключовими інструментами стратегії Швеції для ратифікації її заявки з боку Угорщини. Так, декілька днів до схвалення заявки Швеції в НАТО угорським парламентом, прем'єр Швеції Ульф Крістерссон навідав свого колегу Віктора Орбана в Угорщині задля обговорення питань співпраці у сфері безпеки та оборони [71]. Слід зазначити, що до цього візиту на чисельні заяви Віктора Орбана щодо пропонування представникам Швеції приїхати в Угорщину, Швеція відповідала вкрай негативно: «немає про що говорити з угорським урядом» [72]. Однак, згодом Швеція змінила свою тактику, вирішивши зустрітися з представниками Угорщини, що позитивно вплинуло на рішення Угорщини схвалити заявки Швеції вступу в НАТО. Підсумовуючи вищенаведене, можна дійти висновку, що процес побудови двосторонніх відносин, особливо в контексті напружених відносин, повинен включати в себе побудову довіри та відкинення двосторонніх обвинувачень.

Геополітичний аспект вступу Фінляндії та Швеції в Північноатлантичний Альянс, на який наголошує угорський прем'єр міністр Віктор Орбан, потребує окремого аналізу. В контексті набуття членства Фінляндії та Швеції в НАТО,

Росія висловила свої застереження, що нарощування потенціалу НАТО на кордоні з Росією ставить під загрозу безпеку її країни [57]. Побоювання Росії щодо наявності спільного кордону з НАТО викликана можливістю розміщення військової та оборонної техніки, ракетних комплексів та військ на території скандинавських країн, що робить північно-західний фланг Росії більш вразливим [58]. За сценарію розширення НАТО за рахунок Фінляндії та Швеції, Кольський півострів, Калінінградська область та місто Санкт-Петербург стають вразливими точками Росії (див. рис. 2.1).

Рис. 2.1. Можливі напрямки наступу країн-членів НАТО на територію Російської Федерації [58]

Кольський півострів має центральне стратегічне значення для Росії в контексті забезпечення власної національної безпеки, адже в цій точці розташований Північний флот Росії, до складу якого входять підводні човни з балістичними ракетами, що гарантують ядерний потенціал для нанесення удару [59]. Крім того, друге за величиною місто Росії – Санкт-Петербург стає іншою потенційною ціллю можливого нападу з боку НАТО, а Калінінградська область становиться оточеною країнами НАТО. Приєднання Фінляндії та Швеції до

Альянсу також означатиме, що Балтійське море фактично буде в геополітичній площині Північноатлантичного Альянсу. В цьому контексті, колишній міністр закордонних справ Литви Лінас Лінкявічюс наголошував, що вступ Швеції в НАТО змінює геополітичний ландшафт у Балтійському морі, а за умови, коли Росія наважиться кинути виклик НАТО, Калінінград буде нейтралізовано першим [73].

Зі свого боку Росія використовує тактику залякування, погрожуючи Фінляндії військовим нападом за умови ескалації конфлікту між Альянсом та Росією [56]. З боку Фінляндії лунають заяви про прагнення до співпраці з Росією, незважаючи на обмежені та крихкі відносини. Країна наголошує на тому, що вона є передбачуваним та надійним актором, що прагне до діалогу зі своїми сусідами за будь-яких обставин [60, с.39]. Росія також заявляла, що в її інтересах зберегти неучасть Швеції у військовому та оборонному союзі, тому згідно проведеного шведами стратегічного аналізу викликів та загроз для національної безпеки країни, було визначено можливість збільшення військових можливостей Росії на кордоні з Фінляндією [21, с.10-11]. В контексті цього, перед НАТО постають коротко- та довгострокові загрози з боку Російської Федерації. До можливих сценаріїв в короткостроковій перспективі відносять гібридні загрози, що характеризуються потоками біженців, нападами та диверсіями на критичну інфраструктуру, кіберзагрози, що включають компанії з дезінформації, а в довгостроковій перспективі – зміцнення військових можливостей Росії на північно-західному кордоні та проведення провокаційних військових навчань [59].

На думку автора, російську загрозу також можна було б віднести до викликів, що пов'язані зі вступом Фінляндії та Швеції в НАТО. Проте, згідно результатів проведеного аналізу, який спирався на офіційні джерела інформації та заяви уряду держав, можна дійти висновку, що в процесі набуття членства скандинавських країн, а саме Фінляндії та Швеції, Росія до цього часу не використала ніякого практичного механізму, що б реально зашкодив процесу вступу в НАТО Фінляндії та Швеції. Тому, можна дійти висновку, що стратегія

зовнішньополітичної діяльності Росії стосовно процесу розширення НАТО складається лише із інструментів жорсткої сили, а саме з погроз та залякувань, відтак, Росія не являє собою проблему на шляху вступу нових держав в НАТО, а є лише чинником, на який звертають увагу країни-члени в процесі ухвалення політичних рішень.

Російська проблема в контексті намагань України приєднатися до оборонного Альянсу відзначається власною специфікою, тому повністю ототожнювати приклад набуття повноправного членства Фінляндії та Швеції, та участь Росії в ньому, не є доцільним. В цьому контексті, особливості процесу набуття повноправного членства України в НАТО буде досліджено та проаналізовано у наступному підрозділі.

2.3. Особливості реалізації стратегії набуття повноправного членства в НАТО України

Щоб дослідити особливості реалізації стратегії набуття України членства в НАТО, пропонується спочатку дослідити еволюцію двосторонніх відносин України на Північноатлантичного Альянсу, визначивши проблемні фактори.

Перший період розвитку зовнішньополітичної діяльності України (1991 – 2005 рр.) визначається науковцями як адаптаційний, адже серед нагальних завдань постали визнання міжнародним співтовариством державних кордонів та територіальної цілісності України, а також встановлення дипломатичних відносин та розбудова договірно-правової бази з країнами світу [6, с. 35].

Першим керівним документом у сфері зовнішньої політики була Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про Основні напрями зовнішньої політики України». Відповідно до даної Постанови, пріоритетними напрямками зовнішньополітичної діяльності України, серед інших, були розбудова двосторонніх міждержавних відносин з географічно близькими країнами, а також забезпечення національної безпеки держави. Так, Україна в своїй зовнішній політиці виходила з принципу, що встановлення

тісних та дружніх відносин з прикордонними державами забезпечать їй мир та стабільність на українських кордонах. Таким чином, тогочасна багатовекторна політика відображалася в Постанові тим, що, з одного боку, відносини України з Росією обумовлювалися особливим партнерством, адже, як зазначено в Постанові, від добросусідських відносин з Росією залежатиме мир та безпека не тільки в Європі, а й в усьому світі, а з іншого – розбудова відносин зі західноєвропейськими державами вважалася необхідністю задля створення умов для відновлення давніх політичних, економічних, культурних та духовних зв'язків України з європейською цивілізацією, що, в свою чергу, давало можливість для України прискорювати процеси демократизації та оздоровлення національної економіки. Окрім цього, Україна вважала, що участь у міжнародних системах універсальної та загальноєвропейської безпеки є її базовим компонентом національної безпеки, в тому числі повноправне членство в НАТО розглядалося Україною як зовнішнє гарантування власної національної безпеки [5].

Можна стверджувати, що в Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про Основні напрями зовнішньої політики України» було проголошено гнучку зовнішню політику, яка, з одного боку, характеризувалася намірами розбудови зв'язків з європейськими країнами, проте, з іншого – намаганням зберегти стратегічне партнерство з Росією.

Одночасно з розбудовою законодавчої бази зовнішньої політики, Україна займалася встановленням політичних зв'язків з Північноатлантичним Альянсом. Так, відкриття посольства України в Брюсселі в 1992 році стало знаковою подією в контексті розбудови офіційних відносин між Україною та НАТО [67, с. 130]. У 1994 році Україна приєднується до програми Партнерство заради миру, а у 1997 році підписує Хартію про особливе партнерство з НАТО, що стало основою двосторонніх відносин між оборонним Альянсом та Україною [63]. Хартія закріпила принципи розвитку співробітництва сторін та заснувала Комісію Україна–НАТО, як центрального органу, який забезпечує

форум для консультації між країнами-членами Альянсу та Україною з питань безпеки [64].

Подальший інтенсивний розвиток відносин України з НАТО призвів до прагнень з боку України вступити в оборонний Альянс. Так, Воєнна доктрина України 2003 року проголошувала здійснення політики євроатлантичної інтеграції [68]. Проте, факторами, що перешкождали Україні набути повноправне членство в Організації Північноатлантичного договору стали підсумки Стамбульського саміту НАТО, який був проведений 28-29 червня 2004 року, та тиск з боку Росії. Згідно висновкам Стамбульського саміту НАТО, Україна не отримала доступ до офіційних програм підготовки вступу в Альянс через критичне ставлення країн-членів НАТО до внутрішньополітичних процесів в Україні. Невдоволення з боку Росії через бажання України вступити в оборонний Альянс вплинуло на рішення тодішнього Президента України Леоніда Кучму вилучити з Воєнної доктрини тезу про намір країни набути членство в НАТО [67, с. 135].

Якісно новий рівень взаємин між Україною та НАТО розпочався за президентства Віктора Ющенка (2005 – 2010 рр.). Так, 22 жовтня 2007 року Президент України Віктор Ющенко на засіданні Ради міністрів оборони країн Південно-Східної Європи виголосив курс на набуття повноправного членства в НАТО, а також прагнення приєднатися до Плану дій щодо членства [63]. На Бухарестському саміті 3 квітня 2008 року, країни-члени НАТО підтвердили прагнення України набути членство, зазначивши, що ПДЧ стане наступним кроком для нашої держави на шляху вступу в НАТО [27]. Декларація, що доповнює Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО, що була підписана 21 серпня 2009 року, стала продовженням рішень, які були прийняті на Бухарестському саміті. Згідно неї, Комісія Україна–НАТО стала центральною ланкою в процесі підтримки зусиль України щодо просування політичних, економічних та оборонних реформ, пов'язаних з прагненнями членства в НАТО [65]. Однак, і тут російський чинник був стримуючим фактором на шляху зближення України з Альянсом. Так, тогочасні ключові

партнери Росії в Європі – Франція та Німеччина, в рамках Бухарестського саміту заблокували ініціативу Сполучених Штатів Америки щодо надання ПДЧ Україні, обґрунтовуючи свою позицію тим, що вступ України в НАТО порушить баланс сил в Європі і такий крок суперечив би інтересам Росії [74, с. 290].

Другий період розвитку зовнішньополітичної діяльності України (2010 – 2014 рр.) можна пов'язати з приходом до влади Президента Віктора Януковича та його спробами інтегрувати Україну в геополітичну орбіту Росії.

У Посланні Президента України Віктора Януковича до українського народу 2010 року, наголошувалося на відновленні формули стратегічного партнерства з Москвою, що підкріплювалося поглядами скептичності щодо розширення європейських країн на Схід [8]. Окрім того, згідно Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року декларувався намір України бути європейською позаблоковою державою [63]. Серед іншого, цим Законом «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» було сформовано керівні принципи зовнішньої політики України, зокрема: суверенну рівність всіх держав, повагу до їхньої територіальної цілісності, утримання від погроз силою, вирішення міжнародних спорів у мирний спосіб та інше [7]. Продовжуючи тезу про позаблоковий статус України, слід зазначити, що відповідно до Декларації про державний суверенітет від 16 липня 1990 року, Україна мала намір бути нейтральною державою, яке не бере участь у військових блоках та дотримується неядерних принципів [61]. Такі розбіжності в українському законодавстві могли створювати дилему для розбудови двосторонніх відносин з НАТО, в контексті набуття повноправного членства, проте з 2014 року Верховна Рада України прийняла рішення про відмову від позаблокового статусу України у зв'язку з зовнішнім тиском з боку Росії [62].

Третій період розвитку зовнішньополітичної діяльності України (2014 – 2019 рр.) пов'язаний з розв'язанням військової агресії Росії проти України та незаконною окупацією частин Донецької та Луганської областей, а також

Автономної Республіки Крим. Так, від 2014 року зовнішньополітичний курс України трансформувався у чіткий європейський та євроатлантичний курс.

Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України», зовнішньополітична діяльність України була націлена на мінімізацію загроз державному суверенітету та створенню умов для відновлення територіальної цілісності. Росія розглядається як довгострокова загроза, тому зовнішньополітичний курс спирався на інтеграцію в європейський та євроатлантичний простір, як гарантування безпеки України в майбутньому [9].

З боку Північноатлантичного Альянсу було засуджено збройну агресію Росії проти України. Так, в заяві Північноатлантичної ради НАТО від 2 березня 2014 року щодо ситуації в Україні, країни-члени оборонного Альянсу наголосили на тому, що військові дії з боку Росії суперечать принципам Ради Росія–НАТО та Будапештському Меморандуму 1994 року [66]. Окрім того, роботу Ради Росія–НАТО було призупинено з 2014 року у зв'язку з російською агресією, натомість, двосторонній діалог НАТО з Україною посилювався, адже консультації і програма співробітництва в галузі безпекової та оборонної реформ стали наповнюватися практичним змістом. Серед іншого, річні національні програми співпраці стали дієвими інструментами здійснення реформ в Україні, що наближало нашу країну до стандартів НАТО. Так, в рамках річних національних програм з 2014 по 2019 роки, експерти оборонного Альянсу НАТО провели серію практичних консультацій на підтримку України. Відтак, пріоритетним національним інтересом України в зовнішній політиці стала модернізація двосторонніх відносин України та НАТО в контексті стратегічного партнерства на основі подальшої реалізації Хартії про особливе партнерство та декларації про її доповнення і практичної діяльності комісії Україна – НАТО [67, с. 138]. 9 червня 2017 року було внесено зміни до законів України «Про основи національної безпеки України» та «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», що характеризувалися відновленням курсу

України на набуття членства в Організації Північноатлантичного Договору як стратегічного зовнішньополітичного пріоритету держави [75].

З приходом до влади Президента України Володимира Зеленського було розроблено та схвалено проект Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, як першої кодифікації масиву нормативно-правових актів у сфері зовнішньої політики. Метою вироблення Стратегії є прагнення України утвердитися як авторитетної європейської держави, тому в її основу було покладено курс на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Згідно даному документу, актуальними напрямками зовнішньополітичної діяльності України на сучасному етапі, серед інших, є наступні [10]:

- зовнішньополітична діяльність щодо Російської Федерації;

Визначено, що агресія з боку Росії матиме довготривалий та важкопрогнозований характер, тим не менш, пріоритетом для України залишатиметься припинення російсько-українського збройного конфлікту, деокупація окупованих Росією територій, відновлення територіальної цілісності та притягнення Росії до відповідальності. Наголошується, що міждержавні відносини в майбутньому тривалий час будуть конфронтаційними і важкопрогнозованими.

- розбудова двосторонніх відносин (відносини пріоритетного стратегічного характеру та стратегічного партнерства);

Пріоритетний стратегічний характер відносин з Україною мають: Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії, Канада, Федеративна Республіка Німеччина і Французька Республіка, при чому США характеризуються як лідер консолідації сил міжнародної спільноти щодо протидії РФ та відновленню територіальної цілісності України.

Серед країн, чиї відносини з Україною обумовлені стратегічним характером, визначені: Республіка Польща, Турецька Республіка, Азербайджанська Республіка, Грузія та Литовська Республіка, а також

зауважується про намір встановлення таких відносин з Румунією, що зміцнить архітектуру безпеки у Центральній і Східній Європі, а також у Чорноморському регіоні. Окрім того, Україна прагне розвинути стратегічне партнерство з Китайською Народною Республікою та Федеративною Республікою Бразилія, а також глобальне партнерство з Японією.

– європейська інтеграція;

Підтверджено, що набуття повноправного членства України в ЄС є її стратегічним курсом, тому нашій державі слід виконати низку завдань, що визначаються наступним: 1. Інтеграція до внутрішнього ринку ЄС; 2. Досягнення відповідності Копенгагенським критеріям набуття членства в ЄС; 3. Забезпечення політичної підтримки ЄС щодо перспективи набуття України членства в організації; 4. Посилення стратегічного значення ініціативи ЄС Східне партнерство та інше.

– євроатлантична інтеграція;

Набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного Договору є іншим стратегічним курсом нашої країни. Серед завдань, що постають на шляху, визначені: 1. Досягнення відповідності критеріям членства в НАТО; 2. Реалізація усіх відповідних реформ; 3. Використання усіх форматів взаємодії України та НАТО щодо зміцнення безпеки в Чорному морі.

Можна стверджувати, що Стратегія зовнішньополітичної діяльності України офіційно підтвердила та закріпила прозахідний та проатлантичний курс нашої держави, однак, ключовою темою в ньому залишається російська агресія, що становить геополітичну дилему в розвитку нашої країни в майбутньому, особливо, в контексті прагнення України набути повноправне членство в Північноатлантичному Альянсі.

Практичними спробами України набути повноправне членство в Організації Північноатлантичного Договору від початку повномасштабної агресії Росії проти України в лютому 2022 року, стало підписання заявки України на вступ у пришвидшеному порядку в НАТО 30 вересня 2022 року. Очікувалося отримати позитивну відповідь з боку НАТО на Вільнюському

саміті 11 липня 2023 року. Проте, на кануні саміту Президент Литви Гітанас Науседа зауважив, що у розпал війни Україна не може одразу вступити в НАТО, адже це матиме наслідки для країн-членів Альянсу. Окрім того, Науседа запропонував створити усі необхідні процедури та алгоритм вступу України в НАТО як війна з Росією буде закінчена або як дозволять умови [76]. Так, можна стверджувати, що Президент Литви озвучив колективну позицію Альянсу з приводу вступу України в оборонну організацію.

Окрім цього, слід зазначити, що за офіційною процедурою вступу країни в НАТО згідно статті 10 Північноатлантичного договору 1949 року, сторони можуть запросити будь-яку європейську державу до приєднання до цього Договору за одностайною згодою усіх держав-учасниць [13]. Відколи члени Альянсу вирішили запросити будь-яку країну стати членом організації, вони офіційно запрошують державу розпочати переговори про вступ. Мета цього етапу полягає у підтвердженні країни-претендента його бажання та здатності виконувати політичні, військові та юридичні зобов'язання в організації. Переговорний процес складається з двох сесій, на яких, в першій обговорюють політичні та оборонні питання, а в другій – фінансові та юридичні питання. Кінцевим результатом першого етапу є графік, який повинна надати запрошена країна по завершенню необхідних реформ, які можуть тривати навіть після того, як держава стане членом НАТО. І тільки після цього, країна-претендент може надсилати до НАТО листи про свої наміри вступу в організацію та графік реформ. Далі усі країни-члени НАТО підписують та ратифікують протоколи про вступ країни-претендента. Після того, як усі країни-члени НАТО повідомили уряд Сполучених Штатів Америки про прийняття ними протоколів про приєднання потенційних нових членів, Генеральний секретар запрошує країну приєднатися до Договору [14; 16, с. 69]. Окрім того, країни-претенденти можуть бути запрошені взяти участь в Плані дій щодо членства в НАТО для того щоб, підтвердити свою спроможність виконувати зобов'язання, однак участь у ПДЧ не гарантує країні членства.

У випадку України, лідери НАТО погодилися прийняти нашу державу в Альянс ще на Бухарестському саміті 2008 року, зазначивши, що наступним кроком буде надання їй Плану дій щодо членства [27]. Однак, саме на Вільнюському саміті НАТО 2023 року було вирішено, що шлях України до повноправного членства в організації не потребуватиме процедури ПДЧ [28]. Таким чином, можна говорити, що Північноатлантичний Альянс виробив таке дипломатичне рішення, за якого Україна перейшла з двоетапного процесу вступу в Альянс на одноетапний, скасувавши процедуру ПДЧ Україні. Серед іншого, Україна, за час російсько-української війни, досягла більшої сумісності та інтегрованості з Північноатлантичним Альянсом.

Висновки до розділу 2

Отже, виконане в другому розділі кваліфікаційної роботи магістра дослідження геополітичних аспектів сучасної концепції НАТО та особливостей реалізації набуття повноправного членства Фінляндії, Швеції та України в Північноатлантичному Альянсу дає змогу сформулювати наступні висновки:

1. Сучасна стратегічна концепція НАТО була ухвалена 29 червня 2022 року, в якій чітко викладені основні цілі та завдання Альянсу на наступне десятиліття. Головною ціллю НАТО було визначено забезпечення колективної безпеки усіх країн-членів Альянсу, а основними завданнями визначено стримування та оборону, запобігання кризовим ситуаціям та забезпечення кооперативної безпеки шляхом співпраці.

Ця концепція описує середовище безпеки, що характеризується геополітичною конкуренцією між Альянсом, з одного боку, та Росією і Китаєм, з іншого, як протилежних полюсів впливу. Так, згідно стратегічної концепції НАТО, Росія є найбільш прямою загрозою безпеці держав-членів Альянсу, а Китай є гібридною загрозою, що розколює Альянс з середини. Тим не менш, пункт про розширення НАТО зостається важливим чинником стабільності та безпеки країн-членів Альянсу, не дивлячись на погрози з боку Росії.

2. Вступ Фінляндії та Швеції в Північноатлантичний Альянс було обумовлено початком широкомасштабної агресії Росії проти України, що змусило скандинавські країни відмовитися від політики нейтралітету та отримати гарантії безпеки НАТО у випадку ескалації російсько-української війни.

Обидві країни провели плідну роботу в інформаційно-комунікаційній сфері, політико-дипломатичній та законодавчій сферах задля подолання викликів, що повстали на їхньому шляху вступу в НАТО та які були викликані невдоволенням з боку Туреччини та Угорщини.

В геополітичній площині вступ Фінляндії та Швеції в оборонний блок ознаменував наближення кордону НАТО з Росією, що ставить під удар вразливі точки РФ – Кольський півострів, Калінінградську область та місто Санкт-Петербург.

3. Реалізація стратегічної цілі України набути повноправне членство в НАТО обумовлено проблематикою, яка характеризується тим, що Україна довгий час формулювала власні зовнішньополітичні пріоритети виходячи суто з політичних поглядів президентів, а не переслідувала власні довгострокові цілі та можливості. Окрім того, російський фактор впливав не тільки на розбудову законодавчої бази у сфері зовнішньої політики України, а й на двосторонні відносини України з Північноатлантичним Альянсом.

З початком військової агресії Росії на сході України у 2014 році чітким зовнішньополітичним пріоритетом України став курс на набуття членства в НАТО, до того часу Україна вела активну співпрацю з оборонним Альянсом, однак практичних послідовних кроків задля набуття членства в ній не було реалізовано через російський чинник, який брали до уваги держави-члени НАТО, ухвалюючи політичні рішення щодо України. У 2022 році Україною була реалізована спроба вступити в Північноатлантичний альянс за пришвидшеною процедурою, однак вона не відзначилася успіхом через триваючі військові дії окупаційних військ Росії на території України, що значно впливає на процес набуття повноправного членства України в НАТО.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАБУТТЯ ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ

3.1. Виклики на шляху набуття повноправного членства України в Північноатлантичному Альянсі

На шляху реалізації стратегічної мети України набути повноправне членство в Організації Північноатлантичного Договору повстає чимало викликів.

Найбільш серйозною загрозою є Російська Федерація, що розпочала військові дії проти України в 2014 році, окупувавши частину території Донецької та Луганської областей та Автономну Республіку Крим, а також продовжила свою стратегію шляхом здійснення широкомасштабної військової агресії проти України в 2022 році, приєднавши в супереч міжнародному праву до свого складу вищезазначені частини України, а також нові – Запорізьку та Херсонську області. Можна говорити, що на пострадянському просторі Росія здійснює військові втручання в інші країни, використовуючи тактику заморожених конфліктів або триваючих конфліктів, що не мають швидкого політичного вирішення. В такий спосіб Росія не тільки обмежує суверенітет сусідніх держав, а й створює смугу нестабільності на кордонах НАТО. Саме це спочатку сталося в Абхазії та Південній Осетії, а потім в Україні, що обмежує можливості держав вступити в Північноатлантичний Альянс.

Проблемним фактором є позиціонування Росією себе не як сторони конфлікту, а як миротворця або посередника, що начебто захищає російськомовне населення. В такий спосіб Росія маніпулює фактами та відкидає чисельні заяви західних лідерів про те, що Росія – агресор, який скоїв чимало військових злочинів проти України та її громадян. Виходячи з такої позиції, Росія не має наміру сідати за стіл перемовин з представниками української влади, а зацікавлена у веденні переговорів з представниками західного світу, в контексті її глобального наміру перерозподілити сфери впливу в Європі. Поряд із цим, у Північноатлантичному Альянсі вирує здогадка про те, як буде

виглядати середовище безпеки в європейському просторі після закінчення російсько-української війни і яке місце в ньому буде відгравати Україна. З точки зору деяких країн-членів НАТО, прийняття України в Альянс стане провокативним чинником у відносинах з Росією, що, в свою чергу, посилить конфронтаційні відносини та, в довгостроковій перспективі, може спричинити більший конфлікт за участю Північноатлантичного блоку та РФ. Так, проведені дослідження аналітиками з Української призми стосовно пересторіг країн-членів НАТО виявило, що російські інтереси залишаються пріоритетними у порівнянні з українськими. Зокрема, у Франції та Німеччині зберігається погляд щодо підтримки діалогу з Росією та більш обережне ставлення до розширення НАТО. Окрім того, Німеччина має сумніви щодо того, наскільки Україна буде конструктивним та відповідальним гравцем НАТО в контексті розбудови відносин оборонного Альянсу з Росією після закінчення війни [78]. Виходячи з цього, серед країн-членів Північноатлантичного блоку існує думка про те, що Україна може провокувати Альянс на нову конфронтацію з Росією та блокувати налагодження контактів між НАТО та РФ.

Розвиток та підтримка дружніх відносин України з окремими державами-членами НАТО також чинять вплив на колективну позицію Альянсу, який ухвалює політичні рішення одностайністю голосів країн-членів. Так, відносини України з Угорщиною відзначаються своєю проблематикою, а саме визначну роль відіграє угорська спільнота, що мешкає на Закарпатті. З 2018 року Угорщина блокувала політичні зустрічі на міністерському рівні між Україною та НАТО на знак протесту прийнятих Законів України «Про освіту» від 2017 та «Про державну мову» від 2019 року, які, з точки зору Угорщини, порушували права етнічних угорців на Закарпатті, адже згідно цим двом законам викладання у закладах освіти та публічне спілкування повинно було відбуватися виключно українською мовою. Крок у зміні українського законодавства був обумовлений початком російської військової агресії на Сході України, метою якого було намагання подолати російський вплив, проте він негативно вплинув на двосторонні угорсько-українські відносини.

До іншого проблемного фактору можна віднести позицію Угорщини до російсько-української війни, яка характеризується не наданням зброї Україні та схильністю до налагодження політичного діалогу між Україною та Росією в контексті якнайшвидшого припинення військових дій. Угорський Прем'єр міністр Віктор Орбан наголошує, що він зацікавлений у мирі через забезпечення безпечного життя угорців [77]. Міністр закордонних справ та торгівлі Угорщини Петр Сіярто продовжує думку Віктора Орбана, говорячи, що етнічні угорці, що проживають на Закарпатті, воюють поряд з українськими військовими: «Ми, угорці, не хочемо, щоб померло стільки більше людей, скільки етнічних угорців» [79]. Таким чином, Угорщина формує свою позицію щодо російсько-української війни з точки зору угорського реалізму та захисту етнічних угорців в Україні.

Серед іншого, майже в кожній країні-члені НАТО є урядовці, що налаштовані проти інтеграції України в оборонний Альянс, адже вони є представниками крайніх лівих або крайніх правих політичних партій. Так, наприклад, експерти з Болгарії спостерігають наявність риторики в своїй країні про те, що Захід має намір послабити Росію, продовженням російсько-української війни та накладанням чисельних санкцій, що, в свою чергу, обмежує їх співробітництво з Китаєм та отримання дешевих ресурсів з Росії [78]. Говорячи про внутрішньо національні погляди різних країн, що є членами Північноатлантичного Альянсу, можна згадати позицію Франції, яка є однією з провідних країн лідерів у європейському та євроатлантичному просторі та яка виступає за створення колективної безпеки поза співпрацею з НАТО, що підкріплено французькими антиамериканськими поглядами. Так, вирує думка, що російсько-українська війна є війною між Сполученими Штатами та Російською Федерацією, що не відповідає інтересам Європи.

Таким чином, Україна опиняється у стратегічній пастці, в якій, з одного боку, НАТО, яке не готово приймати нашу державу, дивлячись на триваючу російсько-українську війну, а з іншого – Росія, що не має наміру припинити військову агресію проти нашої держави. В цьому контексті, слід зазначити, що

у випадку вступу України в Північноатлантичний Альянс у розпал війни з Росією, НАТО повинно застосовувати 5 статтю Вашингтонського Договору, яка передбачає колективну оборону країн-членів, однак, Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг не одноразово наголошував, що Північноатлантичний блок не має наміру бути стороною російсько-української війни та протистояти Росії у військовий спосіб. Так, Росія користується поточним становищем та продовжує практичну реалізацію власної геополітичної стратегії на пострадянському просторі, що полягає у недопущенні приєднання колишніх радянських республік до євроатлантичної системи безпеки.

В контексті розгляду викликів, що повстають перед Україною, було складено таблицю, що систематизує вищенаведений матеріал (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Виклики на шляху набуття повноправного членства України в
Північноатлантичному Альянсі

Країна/організація	Перестороги	Виклики для України
Північноатлантичний Альянс	<ul style="list-style-type: none"> – посилення конфронтаційних відносин з Росією за умови вступу України в НАТО; – пряме протистояння з Росією у військовий площині. 	<ul style="list-style-type: none"> – збереження в НАТО пріоритетних російських інтересів замість українських; – збереження обережного ставлення до розширення НАТО; – блокування країнами-членами Альянсу вступ України в НАТО.
Російська Федерація	<ul style="list-style-type: none"> – входження України в євроатлантичну систему безпеки; – розширення кордону Росії з НАТО. 	<ul style="list-style-type: none"> – продовження військових дій на території України; – ведення переговорів Росії з лідерами інших держав щодо перерозподілу сфер впливу в Європі.

3.2. Стратегії вступу України в Північноатлантичний Альянс на основі імплементації досвіду Фінляндії та Швеції

Норми та принципи розширення Організації Північноатлантичного договору закріплені у документі Study on NATO Engagement 1995 року. Його принциповими положеннями, на які пропонується звернути першочергову увагу для проведення подальшого аналізу, виділимо наступні [44]:

- НАТО є суто оборонним блоком, який вбачає свою головну мету у збереженні миру в євроатлантичному просторі задля забезпечення безпеки своїх країн-членів, тому рішення про розширення НАТО здійснюється суто з міркувань підвищення рівню безпеки Альянсу;

- Розширення НАТО відбувається паралельно із розширенням ЄС, що визначається як паралельний та взаємодоповнюючий процес, який сприяє розширенню безпеки;

- Держави, що мають намір вступити в НАТО та які мають етнічні чи зовнішньо-територіальні суперечки, повинні врегулювати ці конфлікти мирними засобами. Зокрема, вирішення таких суперечок стане важливим показником при визначенні того, чи запрошуватиме НАТО такі держави приєднатися до Альянсу;

- Відносини НАТО з іншими країнами є важливим чинником при прийнятті рішень про розширення, адже такі рішення впливають на європейське середовище безпеки. Проте, жодна країна, яка не є членом Альянсу, не має права вето на рішення НАТО про розширення;

Стратегічна мета України набути повноправне членство в Організації Північноатлантичного Договору обумовлена отриманням гарантій безпеки, збереженням суверенітету і територіальної цілісності нашої держави, що відповідає принципам НАТО. Такими самими думками керувалися Фінляндія та Швеція, які відмовилися від багаторічної політики нейтралітету та задекларували свій намір приєднатися до Північноатлантичного блоку у зв'язку з початком широкомасштабної військової агресії Росії проти України 24 лютого 2022 року. Процес ратифікації країнами-членами НАТО заявки Фінляндії та

Швеції щодо вступу в Північноатлантичний Альянс став найбільш швидким в сучасній історії організації, адже ці дві країни вже були членами Європейського Союзу та мали тісну співпрацю з НАТО впродовж багатьох років. Окрім того, важливим фактором, що посприяв швидкому вступу Фінляндії та Швеції в НАТО стало твердження про те, що цей крок зробить Альянс сильнішим та безпечнішим [80]. У випадку України, існує думка, що вступ нашої держави в НАТО може спричинити прямий військовий конфлікт між НАТО та Російською Федерацією, тобто наразить на небезпеку країни-члени Альянсу. Окрім того, Україна не є державою-учасницею Європейського Союзу.

В цьому контексті, пропонується навести шляхи вдосконалення стратегії України набути повноправне членство в НАТО, беручи до уваги досвід Фінляндії та Швеції, але з урахуванням українського кейсу. На думку автора, така стратегія повинна включати в себе інформаційно-комунікативний та політико-дипломатичний блоки.

– Інформаційно-комунікативний блок;

Перша сфера характеризується впровадженням правильної інформаційної компанії процесу набуття повноправного членства України в НАТО. Так, в Україні вже розроблена окрема Стратегія комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року, яка визначила, що Україні бракує системності, цілеспрямованості, послідовності та змістовності інформації, яка стосується євроатлантичної інтеграції не тільки серед громадськості, а й серед міжнародної спільноти. Згідно цієї стратегії, одним із головних завдань України є посилення практичної підтримки з боку політичних лідерів держав-членів НАТО у питанні євроатлантичної інтеграції України [81]. В цьому контексті пропонується акцентувати увагу на пропозиціях вдосконалення інформаційно-комунікативного аспекту, який націлений на міжнародну спільноту.

На думку автора, сьогодні Україна використовує поведінковий підхід в комунікації з іноземними партнерами. Прикладами такої комунікації можуть стати заяви українських високопосадовців, які досить часто забарвлені негативним підтекстом стосовно процесу євроатлантичної інтеграції України.

Вдосконалення стратегії України у інформаційно-комунікативній сфері можна поділити на два аспекти: робота в рамках зміни колективного сприйняття Альянсу України як потенційного майбутнього члена НАТО та робота в рамках зміни поглядів окремих держав-членів НАТО.

Перший аспект стратегії характеризується проблематикою того, що у НАТО вирує твердження про те, що Україна, як потенційний майбутній член Альянсу, може провокувати організацію на конфронтацію з Росією, тому для України важливо в інформаційно-комунікативній сфері формувати власні чіткі наративи, які б створювали імідж відповідального та надійного партнера, що підготовлений до майбутнього членства. В цьому дискурсі, принагідливо згадати досвід Швеції, яка у інформаційно-комунікативній сфері наголошувала на тому, що вся відповідальність НАТО буде відповідальністю Швеції і те, що Швеція буде довгостроковим та відданим членом оборонного блоку [55]. Так, Україні слід широко поширювати твердження про те, що вступ України в НАТО посилить натівську оборонну політику та зробить східній фланг Альянсу сильнішим. Фактично, Україна це вже підтвердила успіхом українських військових на лінії зіткнення з російськими окупаційними військами. Окрім того, Україна є членом Люблінського трикутника та британсько-польсько-українського трикутника, що значно посилює взаємодію нашої держави з країнами-членами НАТО у політичній та військовій сферах.

Другий аспект стратегії пов'язаний з вибудовую більш тісних відносини з окремими державами-членами НАТО. Аргументація повинна бути впроваджена з точки зору користі для окремих країн-членів. При побудові та реалізації такої стратегії Україні доцільно враховувати внутрішню специфіку дискурсу держав-членів НАТО в індивідуальному порядку. В кінцевому рахунку, така стратегія може, серед іншого, посилити позиції України у колі держав, що цілком підтримують Україну, що в свою чергу, буде впливати на зміну способу мислення Північноатлантичного Альянсу. Узагальнюючи вищенаведене, було складено таблицю плану дій з вдосконалення інформаційно-комунікативної стратегії України в контексті набуття членства в НАТО (див. табл. 3.2.).

Таблиця 3.2

План дій з вдосконалення інформаційно-комунікативної стратегії України в
рамках набуття членства України в НАТО

Блоки завдань	Дії	Очікувані результати
1. Робота в рамках зміни колективного сприйняття НАТО щодо України	<ul style="list-style-type: none"> – формування наративу про надійність України як майбутнього члена НАТО; – формування наративу про посилення натівської оборони у східному фланзі зі вступом України в НАТО. 	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечено сприяння України як відданого майбутнього члена НАТО; – підвищено ступінь інтеграції України до НАТО з проукраїнським інформаційним супроводом.
2. Робота в рамках зміни поглядів окремих держав-членів НАТО щодо України	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток більш тісних відносин з окремими державами-членами НАТО. 	<ul style="list-style-type: none"> – надано підтримку Україні вступу в НАТО з боку усіх держав-членів НАТО.

– Політико-дипломатичний блок;

Друга сфера характеризується розширенням кола держав-прихильників вступу України в НАТО. Україні доцільно займатися активним налагодженням комунікації з окремими акторами міжнародних відносин з ціллю встановлення міцних політичних зв'язків та розв'язання конкретних зовнішньополітичних завдань. Даний блок можна поділити на дві сфери: розбудова відносин з державами-членами НАТО, що налаштовані скептично до можливості набуття членства України в оборонній організації, та розбудова відносин з державами, що не є членами НАТО, однак які впливають на формування світової політики.

Перший аспект вдосконалення політико-дипломатичної стратегії України обумовлений існуючими проблемними питаннями у двосторонніх відносинах України з деякими державами-членами Північноатлантичного Альянсу. На прикладі шведського кейсу, який був розглянутий вище, можна зробити висновок, що здійснення звинувачень чи дотримання риторики погроз не є дієвими інструментом досягнення політичних цілей, а на противагу, розбудова

надійних відносин характеризується, перш за все, повагою до партнера та бажанням бути відкритим до діалогу. Так, відносини України з Угорщиною є найбільш проблемними, адже центровим питанням українсько-угорських відносин залишається мовне та освітнє законодавство України, яке, на думку Угорщини, обмежує права етнічних угорців на Закарпатті. В цьому контексті, слід зауважити, що Україна вже зробила помітний крок на шляху налагодження відносин з Угорщиною, адже було внесено зміни до законодавства України, зокрема у Закон України «Про освіту», «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та «Про національні меншини (спільноти) України», які розширили права етнічних меншин та, зокрема, надали можливість етнічним угорцям право на навчання корінної мовою поряд з українською [83]. В цьому контексті, принагідливо згадати, що Фінляндія та Швеція використовувала таку ж саму стратегію, що характеризувалася внесенням зміни до їхнього законодавства з ціллю зміни поглядів у Туреччині щодо наданням згоди останньої на вступ скандинавських країн в НАТО. Окрім цього кроку, Фінляндія та Швеція підписали тристоронній Меморандум про взаєморозуміння з Туреччиною, що, фактично, був поступкою з їхньої сторони. Так, на думку автора, Україні також було б доцільно підійняти питання щодо підписання Меморандуму про взаєморозуміння з Угорщиною під егідою Генерального секретаря НАТО в питаннях, що викликають суперечку в двосторонніх відносинах України та Угорщини. Такий меморандум може стосуватися, зокрема, військових та оборонних питань, адже Угорщина неодноразово висловлювалася щодо забезпечення безпеки угорців.

Для сприяння євроатлантичної інтеграції України, прихильність таких держав як Франція та Німеччина буде грати ключову роль, адже ці дві європейські країни є лідерами на європейському просторі. Як було визначено вище, існують певні застереження щодо вступу України в НАТО через можливість погіршення відносин з Росією, особливо в колах Франції та Німеччини. Окрім того, ці дві країни є натхненниками впровадження ініціативи стратегічної автономної безпеки Європи поза співпрацею в НАТО. В цьому

контексті, Україні доцільно підтримувати цю ідею та долучатися до її практичної реалізації. Можливим варіантом розвитку подій може стати першочергове членство України в ініціативі PESCO, що наблизить нашу державу до європейських проектів у сфері безпеки та доведе спроможність України виконувати свої зобов'язання в європейському просторі. Після цього, можливий сценарій вступу України в НАТО.

В цілому стратегія розбудови відносин та вирішення проблемних питань України з окремими державами-членами НАТО може призвести до практичної підтримки ними вступу України в Північноатлантичний Альянс. Так, до прикладу, серед країн-членів НАТО, які підтримують вступ нашої держави в Альянс є Польща, Чехія, Румунія, Словаччина, Чорногорія, Північна Македонія, Литва, Латвія та Естонія, які офіційно висловили свою підтримку Україні вступу в НАТО, підписанням спільної заяви [82]. Окрім цього, Україна підписала окремі спільні декларації щодо євроатлантичної інтеграції України з Болгарією, Словенією, Албанією та Грецією, в яких ці держави-члени НАТО висловили свою підтримку вступу нашої держави в оборонний Альянс [85; 88; 89; 90]. В такий же спосіб пропонується залучати інші держави-члени НАТО в контексті підтвердження їхньої підтримки членства України в оборонному Альянсі.

Другий аспект політико-дипломатичної стратегії стосується встановлення більш тісних відносин з сучасними провідними державами світу, зокрема, Китаєм та Сполученими Штатами Америки. Розбудова двосторонніх відносин України з Китаєм важливо з точки зору противаги стратегічного партнерства Китаю та Росії. Задля зміни поглядів Китаю стосовно України, нашій державі доцільно враховувати китайську специфіку внутрішнього та зовнішнього дискурсу з ціллю формування найбільш точних переконань. З початком широкомасштабної військової агресії Росії проти України, Китай у своїй зовнішньополітичній активності зайняв позицію, що, з одного боку, характеризується підтримкою міжнародного права та суверенітету всіх держав, зокрема, України, проте, з іншого боку, Китай залишається важливим

союзником Росії, адже головною зовнішньополітичною ціллю цих двох держав є переформатування сучасного світоустрою з однополярного до багатополярного, де центром впливу стане Китай, витісняючи позиції Сполучених Штатів Америки. Так, Китай ставить для себе завдання розширення свого впливу через економічну складову, зокрема ініціативу «Один пояс, один шлях». Європейський ринок залишається однією з головних ланок у цій геоекономічній вибудові, зокрема, співпраця Китаю з країнами Центральної та Східної Європи у форматі «16+1». Слід наголосити, що Україна розташована на перетині історичних торгівельних шляхів різних країн, які чекають китайських інвестицій при здійсненні проектів в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». Для України така політика Пекіну є певною сумою можливостей, однак, триваюча військова агресія Росії перешкоджає Україні використовувати свій потенціал в контексті сполучної ланки між Китаєм та Європою. Так, на думку автора, Україні слід вибудовувати власні аргументи, що можуть змусити Китай вплинути на Росію, а відтак і на продовження військових дій останньої. Для Сполучених Штатів Америки така стратегія України може мати як плюси так і мінуси. Здобутком такої політики може стати віддалення Китаю від Росії. З іншого боку, посилення економічних зв'язків Китаю та країн Європи йде у розріз політиці Вашингтону в контексті збереження власної зони впливу. Беручи до уваги цей факт, Україні слід маневрувати між двома гегемонами при здійсненні власних зовнішньополітичних цілей.

Реалізація двосторонніх відносини України зі Сполученими Штатами Америки наразі наповнена практичним змістом, адже США є одним із найбільших постачальників Україні фінансової та військової допомоги. У питаннях залучення нових членів в Північноатлантичний Альянс, США відіграє значну роль, тому Україні доцільно підтримувати тісні та прогнозовані відносини з Америкою.

Узагальнюючи вищенаведене, було складено таблицю плану дій з вдосконалення політико-дипломатичної стратегії України в контексті набуття членства в НАТО (див. табл. 3.3.).

Таблиця 3.3

План дій з вдосконалення політико-дипломатичної стратегії України в
рамках набуття членства України в НАТО

Блоки завдань	Дії	Очікувані результати
1. Робота в рамках двосторонніх відносин України з державами-членами НАТО	<ul style="list-style-type: none"> – усунення проблемних зовнішньополітичних завдань у двосторонніх відносинах України з державами-членами НАТО. – інтеграція до європейських проєктів у сфері безпеки, зокрема до ініціативи PESCO. 	<ul style="list-style-type: none"> – надано підтримку вступу Україні в НАТО з боку усіх держав-членів НАТО. – наближено взаємосумісність України з країнами НАТО та ЄС у військовій сфері; – доведено спроможність України виконувати свої зобов'язання в європейських безпекових проєктах.
2. Робота в рамках двосторонніх відносин України зі Сполученими Штатами Америки та Китаєм	<ul style="list-style-type: none"> – поглиблення та розвиток тісних та прогнозованих відносин України з США; – формування проукраїнських наративів у Китаї; – розширення економічного співробітництва з Китаєм. 	<ul style="list-style-type: none"> – зміцнено позиції України в США у питанні вступу України в НАТО; – змінено проросійський вектор політики Китаю на проукраїнський; – посилено потенціал України як сполучної ланки між Китаєм та ЄС.

Окремого розгляду потребує питання вирішення російсько-української війни в контексті набуття повноправного членства України в НАТО. Так, відповідно до пункту 6 документу про розширення НАТО, держави, що мають намір вступити в НАТО та які мають етнічні чи територіальні суперечки, повинні вирішити такі конфлікти в мирний спосіб, що, в свою чергу, вплине на рішення НАТО щодо надання запрошення такій країні приєднатися до Альянсу [44]. Україна знаходиться у стані війни вже десять років і питання набуття

повноправного членства нашої держави в НАТО прямо залежить від ходу та закінчення загарбницької агресії Росії проти України. На думку автора, НАТО розглядатиме питання запрошення України до Альянсу після закінчення військових дій на території України, адже за іншого сценарію, країни-члени НАТО стануть стороною конфлікту з Росією, що йде всупереч натівської стратегічної та безпекової політики.

3.3. Сценарії розвитку геополітичних процесів в євроатлантичному просторі з урахуванням можливості вступу України в НАТО

Вступ України в Організацію Північноатлантичного Договору можливий за умови закінчення загарбницьких військових дій Росії на території України, адже стабільність на українських кордонах тісно пов'язана із забезпеченням безпеки держав-членів Північноатлантичного Альянсу, а в більш ширшому розумінні – архітектурою безпеки в європейському просторі. Перебалансування сил в Європі було започатковано широкомасштабним військовим вторгненням Росії в Україну в лютому 2022 року: НАТО чітко визначило Росію як найбільш пряму загрозу безпеці держав-членів Альянсу, а Україна зрозуміла, що російська агресія може тривати десятиліттями і єдиним варіантом збереження держави в майбутньому є вступ України в НАТО та отримання гарантій безпеки відповідно до статті 5 Вашингтонського Договору. Окрім того, відбулося розширення НАТО за рахунок приєднання Фінляндії та Швеції, що поставило під загрозу стратегічно важливі точки Росії – Кольський півострів, Калінінградську область та місто Санкт-Петербург. Фактично, Росія відкрила скриньку Пандори одночасно з рішенням про початок широкомасштабного вторгнення в Україну, адже російське міфічне твердження про захоплення України за декілька днів зазнало краху через героїчний опір українців. Окрім того, на Росію було накладено чисельні санкції зі сторони західного світу, втрачено великий ринок енерго- та газопостачання в Європі, врешті решт, було зруйновано російський імідж в очах цивілізованого світу. З іншого боку, Росія

посилила двосторонні відносини з Китаєм, як новим зароджуючимся центром впливу. Активізація їхніх відносини та перехід на рівень стратегічного партнерства обумовлено ціллю зміни складеного балансу сил в світі, який очолюють Сполучені Штати Америки та які є першочерговою перешкодою розвитку їхніх авторитарних режимів. З цього випливає те, що військова допомога та політична підтримка США Україні посилює автократії об'єднуватися задля обоюдної стратегічної вигоди. В цьому контексті, вимальовується нова лінія напруги, де авторитарні режими об'єднані геополітичною ворожнечею до Заходу. Тому, Україна відіграватиме вирішальну роль в епоху суперництва демократій з авторитарними режимами через своє географічне розташування та політичну позицію, адже сценарій вступу України в НАТО означитиме цивілізаційну поразку Росії та успіх США.

Загалом європейський арена є однією із найбільш напружених точок геополітичного суперництва між західним світом та Російською Федерацією. Зокрема, країни Східної Європи, що належать до так званого Хартленду, за теорією англійського геополітика Х. Маккіндера, є зручним плацдармом для здійснення атаки як у західному, так і східному напрямках задля створення глобальної імперії [86, с. 475]. Виходячи з цієї тези, європейський простір визначається зоною конфліктів саме через пересічення інтересів США та Росії, та тих європейських держав, що тяжіють до одного з двох центрів впливу.

Проблемним застається той факт, що тактика Росії, яку вона використовує проти розширення НАТО, полягає у здійсненні військових нападів на ті країни, що мають намір інтегруватися в європейський простір та євроатлантичну систему безпеки. Так, у 2008 році Росія окупувала території Грузії – Абхазію та Південну Осетію, а з 2014 року Росія незаконно окупувала Автономну Республіку Крим, Донецьку та Луганську області, а згодом Херсонську та Запорізьку території України. Все це дає можливість Росії створювати так званий пояс нестабільності, що впливає на геополітичну конфігурацію сил, зокрема, у Чорноморському регіоні, та обмежує можливості НАТО нарощувати власний потенціал у цьому просторі (див. рис. 3.1).

Рис. 3.1. Буферні зони Росії в Чорноморському регіоні [47]

В геополітичній площині, вступ України в Північноатлантичний Альянс розширить кордон між НАТО та Росією, буде змінено баланс сил у Чорноморському регіоні, який є визначальним з економічної, політичної та військової точки зору. Незаконна військова окупація Автономної Республіки Крим Росією мала на меті не тільки повернути собі військово-морський потенціал, а й запобігти розташуванню військової інфраструктури НАТО в Чорноморському регіоні, що, в свою чергу, послабило б геополітичні позиції Росії. Окрім того, можливість розташування ядерної зброї Росії в Криму робить європейські держави вразливішими [84, с. 4]. Таким чином, можна дійти висновку, що Чорноморський регіон стає мілітаризованою зоною, а контроль Росією тимчасово окупованих територій України забезпечує їй домінуючі позиції на морських, торговельних та енергетичних шляхах. Для того щоб зберегти баланс у Чорноморському регіоні, демократичні держави повинні об'єднуватися разом для стримування авторитарної Росії і Україна в цьому процесі відіграватиме важливу роль.

Виграш України у загарбницькій російській війни не тільки зміцнить політичні та ідеологічні зв'язки між Європою та Сполучених Штатів Америки, але й доведе всьому світу успіх демократичних режимів правління. В цьому контексті, одним із можливих варіантів розвитку геополітичних процесів в європейському просторі в довгостроковій перспективі може стати відмова Молдови від політики нейтралітету та посилення співпраці з НАТО. Так, Молдова, як і Україна, вже має статус кандидата на членство в Європейському Союзі, який обидві країни отримали в 2022 році. Наступним кроком може стати бажання Молдови доєднатися до Північноатлантичного Альянсу. Слід зазначити, що на сьогодні в Молдові активно точаться дискусії щодо недостатності політики нейтралітету задля забезпечення безпеки держави [87]. Однак, проросійські настрої все ще зберігаються в суспільстві на високому рівні, особливо на окупованій частині Молдови Росією – Придністров'ї. Іншою країною, що в довгостроковій перспективі може вийти з російської орбіти впливу є Білорусь. На сьогодні Білорусь є союзницькою державою Росії, окрім того, Росія передислокувала частину своєї ядерної зброї на територію Білорусі. Проте, збереження білоруської опозиції та демократичних сил в середині країни, які досить широко підтримуються суспільством, можуть відіграти свою роль в цьому процесі. Сумуючи вищенаведене, можна говорити, що за можливого сценарію переорієнтування таких держав як Молдова та Білорусь до західного світу, проросійські осередки в Європі зазнають краху, а в більш ширшому розумінні, Росія втратить роль лідера колишнього Радянського Союзу та зазначає цивілізаційної поразки.

Висновки до розділу 3

Отже, виконане в третьому розділі кваліфікаційної роботи магістра дослідження стратегій та перспектив вступу України в Організацію Північноатлантичного договору дає змогу сформулювати наступні висновки:

1. Російський чинник пронизує двосторонні відносини України з НАТО, що впливає на процес набуття повноправного членства нашої держави в оборонній організації. Так, розв'язання Росією широкомасштабних військових дій на території України обумовлено бажанням недопущення входження України в євроатлантичну систему безпеки. З іншого боку, НАТО остерігається наслідків, які пов'язані з прийняттям України до оборонної організації, що в свою чергу, можуть погіршити двосторонні відносини Альянсу з Росією в майбутньому. Окрім цього, деякі держави-члени НАТО налаштовані проти інтеграції України в оборонний Альянс через наявність зв'язків з Росією або наявність проблемних питань у двосторонніх відносинах з Україною.

2. Набуття повноправного членства Фінляндії та Швеції в НАТО посприяло декілька факторів: по-перше, ці дві країни довгий час розвивали відносини з НАТО, по-друге, були членами Європейського Союзу, по-третє, швидкому вступу посприяла колективна думка Альянсу про те, що НАТО стане міцнішим зі вступом цих двох скандинавських країн. В цьому контексті, вдосконалення стратегії набуття повноправного членства України в НАТО пропонується поділити на два аспекти: робота в інформаційно-комунікативній сфері та політико-дипломатичній.

Інформаційно-комунікативна повинна складатися з роботи у рамках зміни поглядів колективного сприйняття НАТО та роботи у рамках зміни поглядів окремих держав-членів НАТО щодо України. Проблемним залишається той факт, що у Північноатлантичному Альянсі вирує твердження про те, що вступ України в НАТО призведе до погіршення відносин з Росією.

Політико-дипломатичний блок стратегії включає в себе побудову надійних та прогнозованих відносин з державами-членами НАТО, а також з провідними акторами міжнародного порядку – США та Китаєм. Побудова довірливих відносин та максимальне усунення проблемних питань у відносинах України з окремими країнами-членами НАТО позитивно вплине на шлях нашої держави набути членство в НАТО. Тісні відносини з провідними гравцями України також можуть позитивно вплинути на переконання їх підтримці вступу

нашої держави в оборонний Альянс шляхом знаходження відповідних аргументів.

3. Сценарій виграшу України у російсько-українській війні та її подальше набуття повноправного членства в НАТО змінить геополітичну конфігурацію сил в Східній Європі, адже буде розширено кордон НАТО з Росією. Окрім того, буде усунуто домінування Росії в Чорноморському регіоні, через розгортання військово-морської інфраструктури НАТО.

ВИСНОВКИ

Отже, результат виконаного дослідження в межах кваліфікаційної роботи магістра дає змогу сформулювати наступні висновки:

1. Визначено, що стратегічне планування зовнішньої політики є процесом аналітичної діяльності, що дає можливість державі чітко визначити свої інтереси та завдання в сфері зовнішньої політики, а також прорахувати можливі загрози.

Стратегічне планування зовнішньої політики тісно переплітається з національною безпекою держави, адже здійснює аналіз міжнародного безпекового середовища та формує перелік викликів, які можуть постати перед реалізацією зовнішньополітичної мети держави.

2. З'ясовано, що стратегія зовнішньополітичної діяльності є документом, що систематизує національні цілі, завдання та напрямки зовнішньої політики держави, а також визначає механізми їх реалізації.

Головою метою розробки стратегії зовнішньої політики держави є структуризація геостратегічного курсу держави в контексті утвердження країни як суверенної держави на міжнародній арені, яка здатна формувати та реалізовувати власний політичний курс та забезпечувати постійний розвиток.

3. Досліджено, що концепції м'якої, жорсткої та розумної сили, що використовуються державами задля здійснення впливу на інших учасників міжнародних відносин, є частиною їх програмного курсу зовнішньої політики, адже використання тієї чи іншої концепції державою відображає її спосіб мислення та світогляд.

Використання м'якої сили притаманно демократичним державам, що використовують ненасильницькі інструменти впливу. Жорстка сила притаманна авторитарним державам, що полюбляють здійснювати тиск на інших акторів міжнародних відносин, а розумна сила є поєднанням дипломатичних та військових інструментів, використання яких залежать від тієї чи іншої ситуації.

4. Проаналізовано геополітичний аспект сучасної стратегічної концепції Північноатлантичного Альянсу, в якій визначено, що існує геополітична конкуренція між НАТО та Росією. Росія є найбільшою загрозою безпеці країн-членів організації, однак, у концепції стверджується, що підтримання прогнозованих відносин з нею є важливою запорукою стабільності в євроатлантичному просторі.

Встановлено, що геополітичне суперництво НАТО з Росією характеризується боротьбою за сфери впливу на пострадянському просторі, зокрема початок стратегічної конкуренції було покладено після Бухарестського саміту НАТО 2008 року, коли країни-члени організації підтримали намір Грузії та України набути членство в Північноатлантичному Альянсі.

5. З'ясовано, що широкомасштабна військова агресія Росії проти України вплинула на перегляд зовнішньополітичних орієнтирів керівництва Фінляндії та Швеції щодо вступу їх країн в Північноатлантичний блок, адже чітко дала зрозуміти, що військова допомога позаблоковій країні з боку НАТО буде обмеженою.

Туреччина та Угорщина висловили перестороги щодо вступу Фінляндії та Швеції в НАТО. Позиція Туреччини була обумовлена невдоволенням політикою надання притулку турецьким політичним втікачам, а позиція Угорщини обґрунтовувалась тезою про те, що розширення кордонів НАТО призведе до ескалації у відносинах з Росією. Таким чином, стратегія вступу Фінляндії та Швеції в оборонний блок зосереджувалася на подоланні вищезазначених застережень шляхом плідної роботи в інформаційно-комунікативній, політико-дипломатичній та законодавчій сферах, що в кінцевому рахунку призвели до членства цих двох скандинавських країн в НАТО.

В геополітичній площині вступ Фінляндії та Швеції в Північноатлантичний Альянс ставить під загрозу стратегічно важливі точки Росії, а саме Кольський півострів, Калінінградську область та місто Санкт-Петербург.

6. Визначено, що специфіка реалізації стратегії набуття повноправного членства України в НАТО обумовлена трьома проблемними факторами. По-перше, відколи Україна отримала свою незалежність, зовнішньополітичний курс нашої держави постійно піддавався змінам одночасно з приходом до влади нових президентів. По-друге, до 2021 року в Україні не існувало цілісної стратегічної концепції, якою б керувалося політична еліта у реалізації зовнішньої політики держави, натомість, покладалася на власні політичні погляди. По-третє, російський чинник, який був та досі залишається проблемним фактором, що чинить негативний вплив не тільки на реалізацію окремих зовнішніх завдань України, а й загалом на відносини України з Північноатлантичним Альянсом.

Практичним кроком набути членство в НАТО стала спроба України підписати заявку на вступ за пришвидшеною процедурою у 2023 році, однак ця пропозиція була невідтримана країнами-членами НАТО через триваючі військові дії в Україні.

7. Визначено, що виклики на шляху набуття членства України в НАТО пронизані російським фактором, що впливає на двосторонні відносини України з НАТО. Розв'язання широкомасштабної збройної агресії Росії проти України було спричинено небажанням Москви допустити входження України в сферу західного впливу, в результаті чого, партнери України по НАТО остерігаються робити конкретні кроки назустріч Україні у питанні вступу нашої держави в оборонний Альянс, адже дивляться на це питання крізь призму власних відносин з Росією. Окрім загальної остороги країн-членів НАТО, існують проблемні фактори у відносинах України з окремими країнами-членами НАТО. Так, проблематичні відносини України з Угорщиною в контексті освітнього та етнічного питань впливають на вступ України в оборонний альянс.

8. Проаналізовано стратегію вступу України в НАТО, що повинна включати в себе інформаційно-комунікативний та політико-дипломатичний блоки.

Перший напрямок роботи повинен бути націлений на зміну як колективного сприйняття НАТО України, так і окремих держав-членів Альянсу. Загальна ціль стратегії характеризується зміною тверджень про те, що вступ України в НАТО провокуватиме Росію на подальшу ескалацію з Росією. Так, Україні слід широко поширювати твердження про те, що вступ України в НАТО посилить натівську оборонну політику та зробить східний фланг Альянсу сильнішим.

Другий політико-дипломатичний блок стратегії стосується встановлення більш тісних відносин з сучасними лідерами світової політики, а саме Сполученими Штатами Америки та Китаєм. Беручи до уваги той факт, що Китай є стратегічним партнером Росії, Україні було б доцільно намагатися встановлювати тісніші політичні контакти з Пекіном та переконувати політичне керівництво Китай в тому, що підтримка України дасть Китаю більше бонусів та можливостей для власної економічної політики та стратегії в Європі. Підтримка тісних та прогнозованих відносин України з США, як одним із лідерів, що надає військову, політичну та фінансову підтримку Україні, є також вкрай важливим чинником сприяння вступу України в НАТО.

9. Проаналізовано, що вступ України в Північноатлантичний блок змінить геополітичну конфігурацію сил в Східній Європі, зокрема й в Чорноморському регіоні. За сценарію вступу України в НАТО, військово-морська інфраструктура оборонного наблизиться до кордону з Росією, що позбавить її домінування в цьому регіоні. Окрім того, за рахунок вступу України в НАТО, буде значно розширено лінію кордону Альянсу з Росією. В ідеологічному розумінні, вигреш України означатиме цивілізаційну поразку Росії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриценко А. А. Зовнішньополітична стратегія як результат стратегічного зовнішньополітичного планування. *Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 2 (62). С. 54–59. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2136/2634> (дата звернення: 09.10.2024).
2. Почепцов Г. Г. Стратегія як мистецтво і особливий вид аналітики. *Політичний менеджмент*. 2004. № 2. С. 3–27. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11780/01-Pocheptsov.pdf?sequence=1> (дата звернення: 09.10.2024).
3. Літвін Л. А. Стратегія в зовнішній політиці та реалізації національних інтересів держави: сутність та значення. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Сер. Політичні науки*. 2018. Вип. 3. С. 33–38. URL: <https://jvestnik-politology.donnu.edu.ua/article/view/6358> (дата звернення: 09.10.2024).
4. Дурман О. Л. Аналіз деяких механізмів державного управління для формування зовнішньої політики. *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. Вип. 3. С. 87–100. URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/97> (дата звернення: 09.10.2024).
5. Про основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року. № 3360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (дата звернення: 09.10.2024).
6. Віднянський С. В., Мартинов А. Ю., Еволюція зовнішньої політики України (1991–2006 рр.). *Український історичний журнал*. 2006. Вип. 4. С. 32–51. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=IDP=&2_S21STR=journal_2006_4_32 (дата звернення: 09.10.2024).

7. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року. № 2411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 10.10.2024).

8. Послання Президента України Віктора Януковича до українського народу. *Харківська обласна військова адміністрація*: веб-сайт. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/49028?sv> (дата звернення: 10.10.2024).

9. Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 6 травня 2015 року «Про стратегію національної безпеки України»: введ. Указом Президента України від 26 травня 2015 року. № 287. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070> (дата звернення: 10.10.2024).

10. Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 30 липня 2021 року «Про стратегію зовнішньополітичної діяльності України»: введ. Указом Президента України від 26 серпня 2021 року. № 448. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> (дата звернення: 10.10.2024).

11. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України: 100% плюсів. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3306036-strategia-zovnisnopolitichnoi-dialnosti-ukraini-100-plusiv.html> (дата звернення: 10.10.2024).

12. Sheludiakova N. Communicating the Foreign Policy Strategy: on Instruments and Means of Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. SHS Web Conf. 2021. Vol. 100. P. 1 – 7. URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2021/11/shsconf_iscsai2021_02005.pdf (date of access: 10.10.2024).

13. The North Atlantic Treaty. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en (date of access: 10.10.2024).

14. Enlargement and Article 10. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49212.htm (date of access: 10.10.2024).

15. Про затвердження плану дій з реалізації Стратегії зовнішньополітичної діяльності України від 18 квіт. 2023 р. № 327-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.10.2024).

16. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО: аналітичне дослідження Інституту Євро-Атлантичного співробітництва. / Сіденко В. Р. та ін. Київ, 2007. 84 с. URL: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=29b2cad0-a271-0f59-6e27-12f433b204e5&groupId=252038 (дата звернення: 10.10.2024).

17. Гриценко А. А. Стратегічне планування зовнішньої політики як складова системи національної безпеки. *Політикус*. 2022. Вип. 1. С.39–43 URL: http://politicus.od.ua/1_2022/6.pdf (дата звернення: 11.10.2024).

18. Brzezinski Zb. Purpose and planning in foreign policy. *National affairs*. № 58. P. 52 – 73. URL: <https://www.nationalaffairs.com/storage/app/uploads/public/58e1a4/aa3/58e1a4aa3d7f0286557991.pdf> (date of access: 11.10.2024).

19. Pessu M., Iso Markku T. Finland as a nato ally. *Finnish foreign policy paper*. 2022. № 9. URL: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2022/12/ffpp9_finland-as-a-nato-ally.pdf (date of access: 11.10.2024).

20. Trilateral memorandum. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220628-trilat-memo.pdf (date of access: 11.10.2024).

21. Deterioration of the security environment – implications for Sweden. URL: <https://www.government.se/contentassets/05ffb51ba6404a459d7ee45c98e87a83/deterioration-of-the-security-environment---implications-for-sweden-ds-20228/> (date of access: 11.10.2024).

22. NATO Secretary General welcomes Türkiye's decision to forward Sweden accession protocols to parliament. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_217015.htm__ (date of access: 11.10.2024).

23. Here is what Finland, Sweden promised to address Türkiye's security concerns. *Anadolu Agency*: web-site. URL: <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine->

war/here-is-what-finland-sweden-promised-to-address-turkiyes-security-concerns/2625235 (date of access: 11.10.2024).

24. Угорщина починає ратифікацію членства Фінляндії і Швеції в НАТО із застереженнями Орбана. *Голос Америки*: веб-сайт. URL: <https://www.holosameryky.com/a/6984733.html> (дата звернення: 11.10.2024).

25. NATO strategic concept. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (date of access: 11.10.2024).

26. Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg previewing the extraordinary Summit of NATO Heads of State and Government. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_193610.htm (date of access: 11.10.2024).

27. Bucharest Summit Declaration. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm (date of access: 11.10.2024).

28. Vilnius Summit Communiqué. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_217320.htm (date of access: 11.10.2024).

29. Tama J. Does strategic planning Matter? The outcomes of U.S. National Security Review. *ResearchGate*: web-site. URL: https://www.researchgate.net/publication/288480510_Does_Strategic_Planning_Matter_The_Outcomes_of_US_National_Security_Reviews#fullTextFileContent (date of access: 12.10.2024).

30. Huzen K. Framework for understanding: geopolitics and foreign policy. *ResearchGate*: web-site. URL: https://www.researchgate.net/publication/335728400_FRAMEWORK_FOR_UNDERSTANDING_GEOPOLITICS_AND_FOREIGN_POLICY (date of access: 12.10.2024).

31. Sloan G. Geopolitics, geography and strategic history : book, *published version*. 2017. P. 1–55. URL: <https://centaur.reading.ac.uk/47837/1/Geopolitics%20Geography%20and%20Strategic%20History%20%282%29.pdf> (date of access: 12.10.2024).

32. Saaida M. The role of soft power in contemporary diplomacy. *ResearchGate*: web-site. URL: https://www.researchgate.net/publication/370106169_The_Role_of_Soft_Power_in_Contemporary_Diplomacy (date of access: 12.10.2024).

33. Кириченко І. О. Чинник м'якої сили у стратегіях національної інформаційної безпеки США. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 102. С. 209–218. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/download/2173/1933> (дата звернення: 12.10.2024).

34. Fact sheet: The Biden-Harris Administration`s National Security Strategy. *The White House*. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> (date of access: 13.10.2024).

35. Nye J. Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*. Vol. 88. № 4. P. 160–163. URL: <https://www.jstor.org/stable/20699631> (date of access: 13.10.2024).

36. Авер'янова Н. М., Воропаєва Т. С. Розумна сила як стратегія деконфліктизації та сталого розвитку української держави. *Молодий вчений*. 2020. № 4. С. 509–513. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2100/2079> (дата звернення: 13.10.2024).

37. Soft Power, Hard Power and Public Diplomacy: Deputy Chief of Mission Robert B. Hilton`s Remarks at BIDTI. *U.S. Embassy in Shri Lanka*: web-site. URL: <https://lk.usembassy.gov/soft-power-hard-power-and-public-diplomacy-deputy-chief-of-mission-robert-b-hiltons-remarks-at-bidti/> (date of access: 13.10.2024).

38. The deepening Finnish-Swedish security and defence relationship: From operative cooperation to 'strategic interoperability'? *Finnish institute of international affairs*: web-site. URL: <https://www.fiia.fi/julkaisu/the-deepening-finnish-swedish-security-and-defence-relationship?read> (date of access: 13.10.2024).

39. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія. Київ : НІСД, 2011. 288 с. URL:

https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-07/Gorbulin_Kachynsky-e2dd0.pdf (дата звернення: 13.10.2024).

40. Havrylenko I. U.S. smart power in international relations. *European political and law discourse*. 2015. Vol. 2. P. 82–86. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2015/2015-2-2/13.pdf> (date of access: 14.10.2024).

41. How sharp power threatens soft power. *Foreign Affairs*: web-site. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-01-24/how-sharp-power-threatens-soft-power> (date of access: 14.10.2024).

42. Китайські інститути Конфуція ведуть підривну діяльність в усьому світу. *Народний оглядач*: веб-сайт. URL: <https://www.ar25.org/article/kytayski-instituty-konfuciya-vedut-pidryvnu-diyalnist-v-usomu-sviti.html> (дата звернення: 14.10.2024).

43. Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm (date of access: 14.10.2024).

44. Study on NATO Engagement. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm (date of access: 15.10.2024).

45. Кондратенко О. Геостратегічний вимір зовнішньої політики Російської Федерації : монографія. Київ : КНУ, 2017. 607 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kondratenko_Oleh/Heostrategichnyi_vymir_zovnishnoi_polityky_Rosiiskoi_Federatsii.pdf (дата звернення: 15.10.2024).

46. Meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23696.htm (date of access: 15.10.2024).

47. Війна повертається. Чорноморський регіон як центр протистояння між Росією та Заходом. *Борисфен Інтел*: веб-сайт. URL:

<https://bintel.org.ua/ru/analytics/geopolitics/chornomorskij-region-yak-centr-protistoyannya-rosii-ta-zakhody/> (дата звернення: 15.10.2024)

48. Something new, something old – Finland on the verge of a new Russia relationship. *Wilson Center*: web-site. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/something-new-something-old-finland-verge-new-russia-relationship> (date of access: 15.10.2024).

49. Štěpař R. China`s sharp power. *Journal of Political Risk*, 2022. Vol. 10. № 8. URL: <https://www.jpolrisk.com/chinas-sharp-power/> (date of access: 16.10.2024).

50. Incomplete Without Sweden: Finland`s NATO Accession and the Future of `Nord-NATO`. *Lawfare*: web-site. URL: <https://www.lawfaremedia.org/article/incomplete-without-sweden-finlands-nato-accession-and-future-nord-nato> (date of access: 16.10.2024).

51. Relations with Finland. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_49594.htm?selectedLocale=en (date of access: 16.10.2024).

52. Historical relations between Sweden and NATO. *Government Offices of Sweden*: web-site. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-and-nato/history-of-sweden-and-nato/> (date of access: 18.10.2024).

53. Hungarian Parliament approves Finland`s bid to join NATO. *Voice of America*: web-site. URL: <https://www.voanews.com/a/hungarian-parliament-approves-finland-s-bid-to-join-nato/7024468.html> (date of access: 18.10.2024).

54. Sweden needs to show respect in its bilateral ties with Hungary. *About Hungary*: web-site. URL: <https://abouthungary.hu/news-in-brief/fm-sweden-needs-to-show-respect-in-its-bilateral-ties-with-hungary> (date of access: 18.10.2024).

55. Sweden`s role in NATO. *Government Offices of Sweden*: web-site. URL: <https://www.government.se/speeches/2023/01/swedens-role-in-nato/> (date of access: 18.10.2024).

56. Finland will be first to suffer if Russia-NATO tensions escalate - Russian diplomat. *Reuters*: web-site. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/finland-will-be-first-suffer-if-russia-nato-tensions-escalate-russian-diplomat-2023-12->

Organization: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_57045.htm (date of access: 22.10.2024).

66. North Atlantic Council statement on the situation in Ukraine. . *North Atlantic Treaty Organization:* web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_107681.htm?selectedLocale=en (date of access: 22.10.2024).

67. Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект. *Український історичний журнал*. 2020. № 1. С. 127 – 142. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/179726/10-Aleksievets.pdf?sequence=1> (дата звернення: 23.10.2024).

68. Воєнна доктрина України від 2003 року. *Урядовий портал:* веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/366136> (дата звернення: 23.10.2024).

69. Кулик Т., Прошин Д. Стратегічна концепція НАТО 2022: пріоритети, спроможність та реальність в умовах стратегічної конкуренції. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Вип. 2. С. 43 – 52. URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/S2/s-2-2022-43-52.pdf> (дата звернення: 23.10.2024).

70. Угорщина нарешті ратифікувала вступ Швеції в НАТО. *Європейська правда:* веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/02/26/7180507/> (дата звернення: 23.10.2024).

71. Прем'єр Швеції приїхав до Орбана у Будапешт перед очікуваним схваленням вступу в НАТО. *Європейська правда:* веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/02/23/7180280/> (дата звернення: 23.10.2024).

72. Swedish Prime Minister responds to Viktor Orbán's invitation. *Hungary today:* web-site. URL: <https://hungarytoday.hu/swedish-prime-minister-responds-to-viktor-orbans-invitation/> (date of access: 23.10.2024)

73. Литва попередила, що у разі агресії РФ у Балтійському морі НАТО «нейтралізує» Калінінград. *Еспресо:* веб-сайт. URL: <https://espresso.tv/svit-litva-poperedila-shcho-u-razi-agresii-rf-u-baltiyskomu-mori-nato-neytralizue-kaliningrad> (дата звернення: 25.10.2024).

74. Гурак І. Україна на шляху до ЄС в часи президентства Віктора Ющенка: період втрачених можливостей чи поміркований поступ у складних геополітичних обставинах? *Наукові записки*. 2019. Вип. 2. С. 281 – 298. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/gurak_ukraina.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

75. Прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо зовнішньополітичного курсу України). *Україна-НАТО*: веб-сайт. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/news/57868-prijnyato-zakon-pro-vnesennya-zmin-do-dejakh-zakonodavchih-aktiv-ukrajini-shhodo-zovnishnyopolitichnogo-kursu-ukrajini> (дата звернення: 25.10.2024).

76. NATO Summit: Will Allies agree to fast-track Ukraine`s membership? *Voice of America*: web-site. URL: <https://www.voanews.com/a/nato-summit-will-allies-agree-to-fast-track-ukraine-s-membership-/7167750.html> (date of access: 25.10.2024)

77. PM Orban at Antalya Diplomacy Forum: Migration is bad and we don't need it. *About Hungary*: web-site. URL: <https://abouthungary.hu/blog/pm-orban-at-antalya-diplomacy-forum-migration-is-bad-and-we-dont-need-it> (date of access: 26.10.2024).

78. Україна – НАТО на передодні Вільнюського саміту: основні перестороги країн-членів. *Українська призма*: веб-сайт. URL: https://prismua.org/ukraine_nato/ (дата звернення: 26.10.2024).

79. FM: Sweden needs to show respect in its bilateral ties with Hungary. *About Hungary*: web-site. URL: <https://abouthungary.hu/news-in-brief/fm-sweden-needs-to-show-respect-in-its-bilateral-ties-with-hungary> (date of access: 26.10.2024).

80. Statement by Secretary General Jens Stoltenberg on Finland and Sweden's NATO membership. *North Atlantic Treaty Organization*: web-site. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_212882.htm?selectedLocale=en (date of access: 01.11.2024).

81. Про стратегію з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року від 11 серп. 2021 р. № 348. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3482021-39617> (дата звернення: 01.11.2024).

82. Joint statement of Presidents of Central and Eastern European NATO Member States on Russian attempts to illegally annex Ukrainian territories. *President.pl*: web-site. URL: <https://www.president.pl/news/joint-statement-of-presidents-of-central-and-eastern-europe,59400> (date of access: 01.11.2024).

83. Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах: Закон України від 8 грудня 2023 року. № 3504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3504-20#n15> (дата звернення: 01.11.2024).

84. Role of NATO and NATO nations in securing the Black Sea. *Centre for defense strategies*: web-site. URL: <https://defence.org.ua/en/role-of-nato-and-nato-nations-in-securing-the-black-sea/> (date of access: 02.11.2024).

85. Joint Declaration by Ukraine and the Republic of Bulgaria on the Euro-Atlantic integration of Ukraine. *President of Ukraine*: web-site. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/spilna-deklaraciya-ukrayini-ta-respubliki-bolgariya-shodo-ye-84097#:~:text=note%20that%20the%20Republic%20of,the%20entire%20Euro%2DAtlantic%20family> (дата звернення: 02.11.2024).

86. Коротков Д. С. Пріоритети геостратегії США в контексті геополітичних концепцій. *Гілея*. 2018. Вип. 131. С. 474–477. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gileya_2018_131_127 (дата звернення: 02.11.2024).

87. Neutral Moldova vows 'intensified, accelerated cooperation' with NATO. *Radio Free Europe*: web-site. URL: <https://www.rferl.org/a/moldova-neutrality-nato-european-union-constitution/32500369.html> (date of access: 04.11.2024).

88. Спільна декларація Президента України Володимира Зеленського та Прем'єр-міністра Республіки Словенія Роберта Голоба. *Президент України*: веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-81965> (дата звернення: 04.11.2024).

89. Спільна декларація України та Республіки Албанія щодо євроатлантичної інтеграції України. *Президент України*: веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ukrayini-ta-respubliki-albaniya-shodo-yev-85733> (дата звернення: 04.11.2024).

90. Спільна декларація України та Грецької Республіки щодо євроатлантичної інтеграції України. *Президент України*: веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ukrayini-ta-greckoyi-respubliki-shodo-yev-85029> (дата звернення: 04.11.2024).